

کتاب خانہ اشرفیہ راشد کینی دیوبند

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ شِعِرَ حِكْمَةً رَفَاهَا بَيْنَهُ أَرَى
چون حدیث مرقوم مشہورست بچوں بعض اشعار متنس معارف و علوم و رسال

احرار النعمة فی اشعار الحکمت

کہ منتخب است از بواغ و مفاصل حضرت حکیم الامت سلطان المشائخ
سراج السالکین بیدار العارفين حضرت مولانا و مرشدنا محمد شفیع صاحب
تھاوی دامت برکاتہم فیہم و از اشعار حضرت خواجہ عمر فرانسوی صاحب
مستطاب السکرت ملایق است لکھنوی خلیفہ راشد بارگاہ تحفانوی
شتمن بود و جہنم کلام منظوم کہ بجایش مشایہ است کہ نہ مکتوم
بنام علیہ

عبد المجید بچھراونی نے اپنے کتب خانہ امدادیہ سے شاہجہادی
ملنے کا پتہ

مولوی محمد عثمان علی صاحب - مسود رمضان شاہ - پھانک جٹان دہلی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمہ

بعد حمد و صلوة اختر محمد علیٰ عرض رسا ہے کہ یہ مجموعہ ہے نظم کا جس میں وہ مشعلہ ہیں جن کو اکثر سراج السالکین زبدۃ العارفین حضرت مرشدنا و مولانا و مقتدا نا عالجنا اب مولوی قاری شاہ محمد اشرف علی صاحب متعا اللہ بقاۃ جو دو اہم فیوضہ نے اپنے وعظوں میں مختلف مواقع پر پڑھا ہے۔ اور جو نہایت ہی موثر ثابت ہوئے ہیں۔ ہر ہر شعر معنی گویا مستقل وعظ ہے۔ اس اختر نے ان اشعار کو یکجا جمع کر دیا ہے۔ اور ہر ہر شعر کے مضمون کا خلاصہ بھی حاشیہ پر لکھ دیا ہے۔ اور ابواب بھی حسبِ قائل قائم کر دیئے ہیں۔

باب اول - تعلیم عشق حقیقی

باب دوم - تنقیر از عشق مجازی

باب سوم - ترغیب صحت نیک و تربیب از شیخ مزور اہل اللہ کی شناخت

باب چہارم - تعلیم زہد و فقر

باب پنجم - تعلیم توحید و تفویض توکل و رضا

باب ششم - تعلیم دیگر اخلاق سنہ

باب ہفتم - تعدیل اخلاق ردیلہ

باب ہشتم - تسلی و رقبض

M.A. LIBRARY, A.M.U.

PE102325

باب نہم۔ ترغیب علم و تقویٰ

باب دہم۔ ترغیب تہیاء للکوت

باب یازدہم۔ متفرقات

اِس بنا پر یہ رسالہ سالکین کے مطالعہ کے لئے ایک سفینہ لذیذہ و عجاا
نافعہ ہو گیا ہے تاکہ خلوت میں بیٹھ کر اس سے خطا حالہ رکے یں اور جلوت میں دوسروں
کو بھی اس سے استفادہ کریں۔ جب تجویز حضرت اقدس مولانا کو فرمادے اور اسے قبول فرمایا
دیر کا ہتم اس کا نام اور ارا النعمۃ فی شکار الحکمتہ رکھا ہوں۔ اللہ تعالیٰ اس
سے تمام سالکین اور عوام و خواص کو منفعت بخشیں۔ اور اس ناکارہ کو بھی ماجور
فرمائیں۔ ما توفیقی الا باللہ علیہ توکلنا والیہ انیب

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تعلیم عشق ربیبی

عشق حقیقی کی حد و قیاس نہیں

کہ کوئی قطع ہو جاوے عشق از دیدن ہوا
 کہ می بالند خود این راہ چون ناک ز بریدن ہوا
 نیز ازم ازین کہ خداے کہ تو داری
 خواہی دید و دیدہ سلوک
 اہر روز مرا تازہ خداے دیگر ہوت
 اے برادر بے نہایت و کسیت
 ترقی و حق
 اہر جہ بر دے می بر و کمالیست
 مطلوبیت دیدار می
 تیار دانی میر کہ ایز داں بخواں
 از ہمہ کارے جہاں بیکار ماند
 ما اگر قلاش و گرد و روانہ ایم
 ست آں سافنی و پیا پیانہ ایم
 عاشق بد نام کو پر و اے نہ نام کن
 اور جو خود نام ہو اسکو سی و کام کیا
 دل آرائی کہ داری دل در و بند
 و اگر چشم از ہمار عالم سر و بند
 مصلحت ویدن آنت کہ باران بہ کار
 بگذارند و خم طرہ یارے گیرند
 زند عالم سوز را با مصلحت بینی چہ کار
 کار ملک است آنکہ تدبیر و کل بایدش
 اگر عشق پہچو خودی ز آب و گل
 رہا بدیدہ صبر و آرام و دل
 چو در چشم شاہد نیاید زرت
 عجب داری از سالکان طریق
 گفت مشوقے بعاشق کاے قتا
 بس کہ می شہر از انہا خوشتر است
 اہر کجا دلبر بود حرم نشین
 فوق گردوں است نے قہر زمین

۱۰ مراد درجہ سلوک حاصل شدہ ۱۰ ترقی پر درجہ سلوک کہ ہنوز حاصل نہیں

هر کجا یوسف رخنه باشد چو ماه	جنت است آن گریه باشد تو خواجه
دلفریبان نباتی همه زیور بستند	دلبر است که با حسن خدا داد آمد
ز عشق ناتمام با جمال پاک تنگی است	آن ننگ و خال خطا چه حصار تو زیاده
ع چه باشد آن نگار خود که بند داینگارها	عشق حقیقی
باسایه تر انمی پسندم	عشق حقیقی
افروختن و سوختن و جفا دیدن	پروانه ز من شمع ز من گل ز من آفت
بدم گفتی و خوشدم عفاک الله کو گفتی	جواب تلخ می زید لب لعل شکو خارا
قیمت خود به دو عالم کف نشد	نرخ بالا کن که در زانی بسوز
گم و صدمه زنجیر آری بگلم	غیر زلف آن نگار مقبلم
اسیرش نخواهد رهائی ز بند	شکارش نخوید خلاص از کند
ضاره قلندر سوز از من بنیانی	که دراز و دور دیدم ره و رسم پارائی
نشود نصیب دشمن که شود ملاک نیت	سروشا سلامت که تو خجرا زانی
بهر قلم چون کشد تیغ نهسم سر بچو	او به ناز عجب من به نیاز عجب
بر دل سالک هزاران غم بود	مرز باغ دل خلاص کم بود
در راه عشق و سوسه ابر من بگذاشت	بشد ارگوش را به پیام سروش دار
ستم است اگر هست کشد که بسیر من	تو ز غنچه کم ندیده در دل کشا چین را
خلوت گزید را بهماشته چه حاجت	ایچون کوه دوست بهت بصحرای جنت
زنده کنی عطای و کربشی فدای تو	دل شده مبتلا به هر چه کنی رهگا تو
شاید آن نیست که موی و میانه دارد	بند طاعت آن باش که آنی دارد

پسید کی کہ عاشقی چیست ^{عشق مہمانی چیز ہے} گفتسم کہ چو ماشوی بدانی
 گدائے گوشہ نشینی تو حافظا محروسی ^{روز ملک خوشی} ^{روز ملک خوشی} ^{روز ملک خوشی}
 مصلحت نیست کہ از پردہ بزل افتد ^{راز مہمانی} ^{راز مہمانی} ^{راز مہمانی}
 خوشا وقتے و حرم روزگار ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی}
 گفت لیلے را خلیفہ کاں توئی ^{کسی عشق} ^{کسی عشق} ^{کسی عشق}
 از دیگر خواں تو انس نہیں مستی
 دیدہ مجسوں اگر بودے ترا ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی}
 غرق عشقے نشو کہ غرق است اندرین ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی}
 از دعا نبود مراد عاشقان
 گفتگوئے عاشقان در کار رب
 دو گو نہ رنج و عذاب است جان مجنون ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی}
 من شمع جاں گدازم تو صبح و لکنتی
 نزدیک آں چنانم دور آں چنان کہ گفتم
 بنمائے رخ کہ خلقے والہ شوند و جیراں ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی}
 بیغم بکہ و اندام ہر ویم ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی}
 خود قوی تر میشو خسرو کہیں ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی}
 ذکرک للمشتاق و خیر شراب ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی}
 ورنیا بد حال پختہ تیج خام ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی}
 نہ جیش غایتے دار و نہ سدی لایان ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی} ^{عشق مہمانی}

عید گاہے ماغریباں کوئے تو بان عید باقی انبساط عید دیدن روئے تو
 صد ہلال عید قربانت کنسم لے ہلال عید ما ابروئے تو
 رتبہ شہید عشق کا گر جان جائے رتبہ شہید عشق قربان ہونے والے کے قربان جائے
 عدل المعاول حول قلبہ التاء ہم ہلالی ہلالی عشق دھوی اکاجتہ منہ من سودا
 عاشقی چھیت بگوندہ جانان بودون کھیت دل بدست دگرے دادن حیران بودون
 سوئے نفش نظر کو کر دن و درویش دیدن گاہ کافر شدن دگاہ مسلمان بودون
 عشق نے غالب نکسا کر دیا ورنہ ہم بھی آدمی تھے کام کو
 نکل جائے دم تیرے قدموں کو پیچو یہی دل کی حسرت یہی آرزو ہے
 سر پوختہ دیکھ اپنا اسکے زیر پاے کی ک نصیب اللہ اکبر لئے کی جائے ہو
 ان کان مذللتی فی الحب عندک عشق کی بے دلیار کے تھانے جنت کی کوچ ہے اور صاحب کی بے دلیار نہیں
 ہر کجا یوسف رہنے باشد چو ماہ ماقدسمیت فقد ضیعت ایامی
 با تو دوزخ جنت است او جانفزا جنت است اں گر چہ باشد قہر چاہ
 مجلس تمام گشت و بیاباں رسید عمر بیان حق حق پیمان راول وصف تو ماندہ ایم
 قلم شکن یا ہی ریز کا غنڈ سوزوم در کش حسن ایں قصہ عشق است روقرئی گنج
 جمادی چند و آدم جاں خریدم قد علیہ غدا زری محمد اللہ عجیب ارزان خریدم
 ع شاع جان جان جان دینے پر بھیستی ہے
 نیم جاں بستاند و صد جان دہد آنکہ در بہر نیاید آل دہد

اے کفر کے معنی حق کے ہیں جبکہ اپنا ارادہ اپنی مرضی منسوب ہو جاتی ہے۔ اس لئے ناکو کفر سے تعبیر کرتے ہیں
 اور بقا کو اسلام سے۔ تو اب یہی ہوئے کہ گاہ نانی شدن دگاہ باقی بودن نہ نانی تجلی کو زلف سے اور بقا
 کی تجلی کو رخ سے تعبیر کرتے ہیں ۱۲۰

آنکہ جاں بخشد اگر بکشد رواست	بائست است و دست و دست خداست
نار و عشق را کنج سلامت	خوشا رسوای کوئے ملامت
اے وای نخوت و ناموس ما	اے تو افلاطون و جالینوس ما
اے تراخاری پانکشته کو دانی کعبیت	حال شیرازی که شمشیر بلا بر سر خود رند
ناخوش تو خوش بود بر جان من	دل فداے یار دل رنجان من
کنند و بوس سے دو نما هوا عشق	مرض بڑھتا رہا جوں جوں دوا کی
بہر رنگے کہ خواہی جامہ می پوش	من از رفتار پایت می شناسم
ہر جہیم در جہاں غیر تو نیست	ما توئی یا بوسے تو یا خوشے تو
در جن مخفی منم چو بگو گل و برنگ گل	سر لہ دیدن میل دارد در سن بیند مرا
ہر کرا باشد نیز دال کار و بار	ایقت بار آبخا و بیرون شد ز کار
صوفی نشود صافی تا در کشت جاو	بسیار سفر باید تا بخت شود خامو
گفت فرعونے انا الحق گشت بیت	گفت منصورے انا الحق گشت مت
رحمتہ اللہ ایں انا را در وفا	لعنتہ اللہ آل انا را در قفا
گشتگانِ خنجر تسلیم را	ہر زماں از غیب جان می گزرت
قدم باید اندر طریقت قدم	کدامے نہ دار و دم بے قدم
کار کن کار بگذار از گفتار	کاندیں راہ کار باید کار
گدایان از بادشاہی نفور	آبامیدش اندر گدائی صبور
اگر مرد عشقی گم خویش گشت	اگر نہ رہ عاقبت پیش گیر
مترس از محبت کہ خاک کند	باقی شوی چوں ہلاکت کند

سچے جناب بھی آنکھ اٹھانا ہر بار دل ^{عشق کی غایت} راز دل خود گفتن بیا رہے خوش باشد
 سر قد مش بردن ہر بار یہ خوش باشد ^{بہشت کا حصہ دنا تھا} لے دوست اگر جان طلبی جان ہو چشم
 جان ہی دی ہوئی اسی کی تھی ^{حق تو یہ ہے} ہاں وہ ہمیں خدا پرست جاؤ وہ ہونا کئی
 ایک صبرت نیست از دنیا کے فوٹ ^{صبر چوں داری زغم الما بد وین} ایک صبرت نیست از فرزند و زن
 ناز را روئے بے باید ہچو درد ^{چوں نداری گرد بد خوئی مکر و} عیب باشد چشم نابینا و باز
 ماقصہ سکندر و دارا خواندہ ایم ^{از ما بجز حکایت ہر دو قلمیرس} چو رسی کوئے دلبر پار جان مضطرب
 ہرگز نہیں دآنکہ دلش زندہ شد عشق ^{کہ مباد بار دیگر نرسی بدیں تنہا} ہزار بار بشویم دہن بشک و گلاب
 می توان داشت نہاں عشق ز فرم کن ^{ز روی رنگ رخ خوشگی لب را جہ علاج} گر یہ تفسیر باں روشن گراست
 دل می دوزد و زخم صاحب دلاں خدا را ^{در داکہ راز پنہاں خواہ شد آشکارا} اگر از جانب معشوق نباشد سے
 داماں نگہ تنگ دل حسن تو بسیار ^{طلب عاشق بیچارہ بجائے نرسد}

یہ ایک عاشق کا حال ہے کہ خانہ کبہ کو دیکھ کر جان دیدی تھی ۱۷-

قلم شکن سیاهی بیز کاغذ سوزدم در کش
 آسمان بار امانت نتوانست کشید
 گر تشاید بدوسته برون
 بفرار غل دل زمانے نظر کو بجایا
 گدائے یکدہ ام لیکت قست می
 سودا قمار عشق میں شیریں سو کوہ کن
 کس منہ سے اپنے آپ کو کہتا ہو عشق باز
 کے پیش شوہید حائے نبشت
 بگفتا میرس از من این ماجرا
 عشق مستحقاں نہاں است و شیریں
 من حال دل از زبدا با خلق نخواهم گفت
 ناز پروردہ قسم نہ برد راہ بدوست
 میاں عاشق و معشوق بیچ حال نیست
 در دم ہنفتہ بہ ز طبع بیان مدعی
 تو یک زخمی گریزانی ز عشق
 خود بخود آں شد ابرار بگری آید
 پسر از آختہ غافل مباس
 در بلیات جہاں صبار باس
 چہ خوش است با تو بجز بہ ہنفتہ ساز کرد

حسن این قصہ عشق است و دفتر نمی بگذرد
 قرعہ فال بنام من دیوانہ زدند
 شہر ط عشق ست و طلب من
 بہ از آن کہ خیر شاہی ہمہ وز ہاؤ ہو
 کہ ناز و فلک و حکم بر تارہ کنم
 بازی اگر چہ پانہ سکا سر تو کھوسکا
 ای رویاہ منجہ سو تو یہ بھی نہوسکا
 کہ دوزخ تنہا کنی یا بہشت
 پسندیدم انجہ پسند مرا
 عشق عاشق یاد و صطلیل و نفیر
 کیس نمہ اگر کویم باجنگ رہا باب اولی
 عاشقی شیوہ رنداں بلاش باشد
 تو خود حجاب خودی حافظا ز میاں بجز
 باشد کہ از خزانہ غیبش دو اکسند
 تو بجز نامے چہ میدانی ز عشق
 اندر در نہ بزر و نہ بزر می آید
 با سناع این جہاں خشد انہش
 اگر نہمت شا کر حبسار باش
 در خانہ بند کردن و دیشہ بار کردن

تفسیر از عشق مجازی

عشقهائے کرپئے رنگ بود ^{نیت عشق مجازی} عشق نبود عاقبت ننگ بود
 عشق بامرده نباشد پایدار ^{نیت عشق مجازی} عشق را باجئے و باقیوم دار
 ز ابدیت داشت تاب جهان ^{نیت عشق مجازی} ی خاتم ^{نیت عشق مجازی} ی خاتم
 بزرگے دیدم اندر کوہ سارے ^{نیت عشق مجازی} نشسته از جہاں در کنج غایرے
 چرخ گفتم پشہر اندر نیائی ^{نیت عشق مجازی} کہ بارے بندے از دل کشائی
 بگفت آنجا پری رویان ^{نیت عشق مجازی} ی خاتم ^{نیت عشق مجازی} ی خاتم
 و پند جنوں رائے صحرا تور ^{نیت عشق مجازی} در بیا بان غش بنشسته قرو
 ریگ کا غد بود انگشتاں قلم ^{نیت عشق مجازی} می نمودی بہر کمال رقم
 گفت اے مجنون شیدا چیتاں ^{نیت عشق مجازی} می نویسی نامہ بہر کجیتاں
 گفت مشق نام لیلے می کنم ^{نیت عشق مجازی} خاطر خود را شلی می دہم
 اہل تبت من کل المعاصی ^{نیت عشق مجازی} ولکن حب لیلے لا اتوب
 درون سینہ من زخم بے نشان ^{نیت عشق مجازی} و بے گاہی کی طلی
 ایست کہ خوں خورده و دل دہ ^{نیت عشق مجازی} بسم اللہ اگر تاب نظر بہت کسور

تعلیم صحبت نیک و شیخ فروزاہل اللہ کی خستہ

انبیاء در کار عقبہ ^{انتقیا و اولیا کا بین فریق} جبے کر اند ^{انتقیا و اولیا کا بین فریق} انبیا در کار دنیا جبے کر اند
 انبیا در کار عقبہ ^{انتقیا و اولیا کا بین فریق} اختیار ^{انتقیا و اولیا کا بین فریق} اختیار ^{انتقیا و اولیا کا بین فریق} اختیار

قال را بگذارد مرد حال شو	تعلیم صحت نیک پیش مرد کا ملے پامال شو
صحبت نیکان اگر یک ساعت	بہتر از صد سالہ زہد و طاعت
ہر کہ خواہد ہم نشینی با خدا	گو نشیند در حضور اولیا
ہر چہ کردند از علاج و از دوا	نیچ افزود گشت مجاہت با دوا
گفت ہر دارد کہ ایشان کردہ اند	آں عمارت نیست ویراں کردہ اند
بسوی خبر بودند از حال رول	استیذان اللہ مما لفتن
اگر تو سنگ خارہ دمر مر شو	چوں بہ صاحب دل رسی گوہر شو
یک زمانہ صحبت با اولیا	بہتر از صد سالہ طاعت بویا
کار مردان روشنی و گرمی است	کار دونان حیلہ و دشمنی است
لے بسا بلبل آرم روی مہر	پس بہر دستے نباید داد دست
گر بصورت آدمی انسان بے	احمد و بوجہل ہم یکیاں بے
اینکہ می بینی خلاف آدم اند	نستند آدم خلاف آدم اند
مقام امن و پیش و رفیق شفیق	مقام بد و دشمن و زہد و زہد
درین مانہ رفیقہ کہ خالی از غفلت است	مناظر احوالی مے ناب و عقینہ غزل است
حرف درویشاں بدزد و مردوں	تا بہ پیش جا ہماں خواند منوں
اوست دیوانہ کہ دیوانہ نشد	مرس بر او دید و در خانہ نشد
نفس نتوان گشت الاطل پیر	دامن آں نفس کش راست گیر
کہ ہوائے این سفر داری دلا	دامن رہبر گیر و پس بر آ
در ارادت باش صادق اے فرید	تا بیابی گنج عسرفاں را کھد

بے رقیه ہر کہ شد در راه عشق	عمر بگذشت و تشد آگاہ عشق
نہ ہر کہ چہرہ برافروخت دلبری دانا	نہ ہر کہ آئینہ ساز و سکندری داند
ہزار گشتہ باریک تر ز مواجی است	نہ ہر کہ سر بتر است قلندری داند
مغز را خالی کن از انگار یار	تا کہ ریجاں یابی از گلزار یار
بنده پیر خراباتم کہ لطفش دایم است	زانکہ لطفش شیخ و زاهد گاہ بیت گاہیت
تا توانی دور شو از یار بد	یار بد بدتر بود از مار بد
مار بد تنہا ہمیں برجاں زند	یار بد برجاں و بر ایساں زند
خوشا سادت آل بندہ کہ کروند ز دل	دو بندے بہ بیت خدا گئے بہ بیت رسول
گدایانے از بادشاہی نفور	با امیدش اندر گدائی مصبور
و دام شراب الم در کشند	و گم تلخ بپسند دم در کشند
کیا نیت عجب بندگی پیر مناں	آخاک او گشتم و چندیں در جامم داند
شنیدم رہر دے در سر زمینے	ہمیں گفت ایں معما با قرینے
کہ احوصوفی شراب انگہ شود صفا	کہ در شیشہ بساند از لعینے
در بایے فراوان نشو و تیرہ بنگ	عارف کہ بر خجہ تنک آب است ہنوز
خاکساران جہاں را بحقارت منگ	توجہ دانی کہ دین گد و سوار و باشد
پیر خود را حاکم مطلق شناس	تا بہ راہ فقر گردی حق شناس
چوں گویدی پیکر بہن تسلیم شو	بچو موسے زیر حکم خضر و
صبر کن در راہ خضر لے بے نفاق	تا نگوئید خضر بر و ہذا فراق
جلہ دانا یاں ہمیں گفتہ ہمیں	است دانا رحمتہ للعالمین

گر انارے می خرمی خندان ^{بہارِ جنت میں ظاہری اتفاق کو بھی پہنچو} تا وقتِ زخندہ زوانا و خسر
 نامبارک خندہ آں لالہ بود ^{نامبارک کا بہت} کہ زخندہ او سودا دل نمود
 خود ثنا گفتنِ زمین ترک شتاست ^{بہارِ جنت میں} دلیلِ ہستی و ہستی خطاست
 خندگان را چو طلب باشد وقت نبو ^{منطقہ کمال پر} اگر تو بیداد کنی شرط مروت نبو
 چار پارا قدر طاقت بار نہ ^{بر ضعیفاں قدر بہت کار نہ}
 طفل را اگر ناں دہی بر جائے شہ ^{طفل میکس را ز آں ناں مردہ گیر}
 چراغے را کہ ایزد بر سر و زو ^{اہلِ اندک گفتگو کی تہمت نہ کو} زندریشش بسوزد
 اگر گیتی سراسر باد گیسو ^{اہلِ اندک کے انوار شہ} چراغِ مقبلاں ہرگز نہیں
 نور حق ظاہر بود اندر دلی ^{نیک ہیں باشی اگر اہل دلی}
 مرد حقانی کے پیشانی کا نور ^{کب چھپا رہتا ہوں پیشانی شو}
 طمع فاسد از حلقِ ندر ایم ^{کہ اللہ معصوم ہوتا ہے} عشقِ سن از پسِ فاختہ خانم باقیست
 ع - در درویش را در باں نہاید ^{اہلِ اندک کو دشمن کی ضرورت نہیں}
 " بایدا تا رنگِ دنیا بپاید ^(جواب مصرع بالا)
 " عاشقانِ جنت برائے دوست ^{جنت یافتہ کی نیت} می دارند دوست
 کب حق پرست از جنت پرستے ^{خوردن پر مر رہا ہے شہوت پرستے}
 کار پا کاں را قیاس از خود میگیر ^{گرچہ ماند در نوشتن شیر و شیر}
 جملہ عالم زیر سبب گمراہ شد ^{کم کسے ز ابدال حق آگاہ شد}
 ۱۵ شاکر نایبی طاعت بجا لانا یہ خود ترک طاعت ہے یعنی وہ بھی ایک گناہ ہے کیونکہ
 اس پر ہم نظرِ عب سے نگاہ کرتے ہیں

گفت اینک با بشر ایشان بشر	ما و ایشان بسته خواهیم و خور
ما ز کم چشم خود که جمال تو دیده است	ما شقیق مذاق انتم بیای خود که بجویت سیده است
هر دم هزار بوسه زخم این دست خویش را	کو دامنم گرفته بسویت کشیده است
شکر لبت که غمزدیم و رسیدیم بدست	آفرین باد برین تمبخت مردانه ما
زیر بارند درخت آن که ثمر بار دارند	لے خوشا مشر که از بند غم آزاد آمد
جهد کن و بادم و انا بنشین	با صدق و صفا
یا با صم لطیف و عنا بنشین	با شرم و حیا
زین هر دو گیت بیسر نشود	از طالع خویش
اوقات مکن ضایع و تما بنشین	در یاد خدا

تعلیم زهد و فقر

حق قانع نیست باینکه رسد اسبابش	تقاعت آنچه مادر کار داریم اکثری در کافیت
نعم مال صلح گفت رسول	نعم مال صلح گفت رسول
آب و رشتی هلاک کشتی است	آب اندر زیر کشتی پستی است
در وقت هر چیت تا مفتون شوی	چیت صورت تا چنین مجنون شوی
ای دل آن به که خواب از منم کلگون باشی	بے زوگنج بعد حشمت قارون باشی
در ره منزل لبی که خطر است بجان	شرط اول قدم آنست که مجنون باشی
نه ناز نه زوزه نه زکوة ای خرج بے	تو پیرا کی کیا خوشی ای کوئی خست کوئی نج
خوشا روزگارے که دارد کسے	که بازار خرش نباشد بے

بگذرے ضرورت یسار بود	کنند کالے از مکار بود
آنکس که ترا شناخت جاں را چه کند	فرزند عزیز و خان را چه کند
چون چتر سنجری رخ بچشم سیاه باند	در دل اگر بود هوس ملک بخرم
زانکه که یافتم خبر از ملک نیم شب	من ملک نیمروز بیک جوانی خرم
اری الملوک باد فی الدین قد قتلوا	وما اراهم رضوا فی العیش بالدن
فاستغین بالدين عن دنیا الملوک کما	استغنی الملوک بدنیاهم عن الدین
حال دنیا را به پرسیدم من از فرزانه	گفت یا خواہیت یا باویت یا فسانه
باز گفتم حال آنکس گو که دل درویش است	گفت یا غولیت یا دیولیت یا دیوانه
مباد اول آن فرومایه شا	که از بهر دنیا دهر دیں بباد
نه مرد است نگه دنیا دوست دارد	اگر دارد برائے دوست دارد
لنگه زیر و لنگه بالا	نغمه در و نغمه کالا
زیر بار اند درختاں که بفرما دارند	اے خوشا سر که از غم آزاد آمد
هیچ نداریم و غنم هیچ نداریم	دستار نداریم و غنم هیچ نداریم
مرا گدای تو بودن ز سلطنت خوشه	که دل جو روح جفاے تو عز و جاهان
زهر دار دور در وں دنیا چو مار	که چه دارد از برون نقش و نگار
زهر این مار نقش قاتل است	می گریزد و جهر آں کو عاقل است
شنیدی که دریں بزم دے خوش نشست	که نه در آخر صحیبت بندامت خجاست
اذا اذبرت کانت علی المر حسة	وان اقبلت کانت کثیرا همومها
ومن یجد الدنیا لعیش لیسه	فسوف لعمری عن قلیل یلوه

چو خوش و تنه و خرم و ز کار
که یکے بر خور و از وصل یکے
اگر شهرت هوس اری ایسر ام غلت شو
که در پڑ از دار و گوشه گیری نام مختار
تعلیم تفویض و توکل و توحید و رضا

هر که خواهد گویا و هر که خواهد گوید
دار و گیر و حاجب در بان ریس درگاه
یعنی لاکه برس کا عاید اگر چلے تو کان پر طرکه باہر اور اگر لاکھ برس کا کافر ہے تو
بسم اللہ پس ایسی ذات اہل ہر تفویض و توکل و رضا
ع - ہر چہ آل خضر کند شیریں بودا
از قضا آئینہ چینی شکست

موجود چہ بر پائے ریزی ز رُس
چہ نوالا دہندی نہی بر سرش
امید و ہر آتش نہ باشد ز کس
ہمیں است بنیاد توحید و بس
گفت پنجم بر آواز بلند
بر توکل زانوے اشتر بہ بند
گر توکل می کنی در کار کن
کس کن و تکیہ بر جہان کن

کہ از خدا دل خلاف دشمن دوست
کہ از خدا دل خلاف دشمن دوست
گر گزندت رسد ز خلق مرغ
کہ راحت رسد ز خلق نہ مرغ
سر نہیای است اندر زیر و بم
فاش گر گویم جہاں بر ہم زخم
در کار خانہ عشق از کفر ناگزیر است
آتش کرا بسوزد گر بولہب نباشد
عقل در اسباب نمی دار و نظر
تعلیم و تقاضاے مایہود
ماہودیم و تقاضاے مایہود
تعلیم و تقاضاے مایہود

چو سلطان عزت علم برکش
 اگر آفتاب است یک ذره نیست
 ای بزر از خیال و قیاس و گمان تو ہم
 دفتر تمام گشت و پیاپا رسید عمر
 به جنت غایت دار و نه سدی را بخپایا
 در دنیا پیرست و در ماں نیست ہم
 دریں نوع از شرک پوشیده است
 چونکہ بر میخت بست دستباش
 چاره می جوید پی من درد تو
 می تو اتم ہسم کہ بے این انتظار
 تا ازین طوفان دوران ابری
 لیک شیرینی ولذات مقر
 آنکہ از فرزند و خویشان بخوی
 گفت آتش من ہما نم آتش
 ح۔ تیغ حقم ہم بدستوری برم
 خاک و باد و آب و آتش بندہ اند
 چرخ کوکب یہ سلیقہ ہے ستم گاہیں
 ع۔ یکے دان و یکے بین کو
 چہ غم دیوار امت را کہ دار و چو تو پیشیا
 جہاں سر چرب عدم در کشد
 و گر ہفت دریاست یک قطرہ نیست
 وز ہر چہ گفتہ ایم و شنیدہ ایم و خواندہ ایم
 ما ہچناں در اول وصف تو ماندہ ایم
 بیز تشنہ بستے و ذریا ہچناں باقی
 دل فدا کو اوشدہ جاں نیست ہم
 کہ زیدم بیازد و عمرم نجست
 چونکہ بکشاید چابک بر بستہ باش
 می شود دم دوش آہ سرد تو
 رہ نہایم و از ہسم راہ گذار
 بر سر گنج وصالم پانہی
 ہست بر اندازہ گنج سفر
 کہ غریبی رنج و محنت ہا بری
 اند راتا تو بسنی تابش
 بامن و تو مرده با حق زندہ اند
 کوئی محشوق ہواں پردہ رنگاہیں
 ع۔ کونکہ قطع علی التلقا الذی فیہ اللہ سبحانہ و تعالیٰ
 چہ باک از موج بحر آرز کہ باشد فوج کشتیان

جہاں سر چرب عدم در کشد
 و گر ہفت دریاست یک قطرہ نیست
 وز ہر چہ گفتہ ایم و شنیدہ ایم و خواندہ ایم
 ما ہچناں در اول وصف تو ماندہ ایم
 بیز تشنہ بستے و ذریا ہچناں باقی
 دل فدا کو اوشدہ جاں نیست ہم
 کہ زیدم بیازد و عمرم نجست
 چونکہ بکشاید چابک بر بستہ باش
 می شود دم دوش آہ سرد تو
 رہ نہایم و از ہسم راہ گذار
 بر سر گنج وصالم پانہی
 ہست بر اندازہ گنج سفر
 کہ غریبی رنج و محنت ہا بری
 اند راتا تو بسنی تابش

آنکه جال بخشد اگر بکشد رو است ^{تو دانی پس میرا کجاست} ^{تو دانی که دانی که بے او تو اں حشمت}
 تو دانی ازاں دل به پروا حسن ^{تعلیم تو کس}
 قبول است اگر چه بهر نیستیت ^{تعلیم تو کس}
 سپهر ممتو مایه خویش ^{تعلیم تو کس}
 اخلاق سبک کرنا تیغ هر تو یہ ہے
 سب کام اپنا کرنا اللہ کے حوالے
 بحجہ بر تقوی و دانش در طریقت کا فرست
 خواست و تاجدہ آرد پیش بت
 اندر امداد کہ من ایجا خوشم
 گفت آتش من ہما نم آتشم
 طبع من دیگر نخواست و عصم
 تیار و ہوا تانہ گوئی بیار
 ہر چه اید بر نواز ظلمات و غم
 غم جو یسینی زود استغفار کن
 محقق ہماں پسند اندر ابل
 کسانیکہ یزد اں پرستی کنند
 ہمہ ہر یہ ہستند ازاں کمتر اند
 سر مد گلہ خنقہ سار میاید کرد ^{دوست کی فراموشی}
 یاتن بر صفاست دوست می یایداد
 تو دانی کہ دانی کہ بے او تو اں حشمت
 تو دانی حساب کم و بیش را
 خاک آپ کو سمجھنا اکسیر ہو تو یہ ہو
 نزدیک عارفوں کے تدبیر ہو تو یہ ہو
 راہرو گد صدمہ دار تو کل بایدش
 ہاتھ بزر و طفل کانے لم است
 کہ چہ در ظاہر میان آتشم
 اندر آتا بہ یسینی تابشتم
 تیغ حتم ہم بدستوری بر م
 زمین نادر و تانہ گوئی بیار
 آں زمیبا کی گستاخی ست ہم
 غم بامر خالق آمد کار کن
 کہ در خو برویان چین و چگل
 بر آواز دولاب سستی کنند
 کہ ہستیش نام ہستی کنند
 یک کار از یں دو کار میاید کرد
 یا قطع نظر زیار میاید کرد

میل بن سو وصال قصہ او سو فراق
صد ہزارال دام و دانا است ایچدا
و مبدم پابستہ دام تو ایلم
می رہائی ہر دمے مارا و باز
کشتگان خنجر تسلیم را
ای سر لیاں را بہار است
غیر تسلیم و رضا کو چارہ
من غم تو می خورم تو غم خور
ما تو دیم وقت ضائع مانبو
کار زلف است مشک افشانی ماعاشقا
در پس آئینہ طوطی صفتمہ استہ اند
نیاوردم از خانہ چیزے سخت
از قضا سرنگین صفا فرخ و
ہر چه بگویند آں بہتر نہ
چیت توحید آنکہ از غیر خدا
آں پسر ارکش خضر بر چلق
آں کس کہ تو نگرت نمی گرداند
بنو میدی آنکہ بگردیدے
چو خواہندہ محروم گشت انورے

[illegible]

رضا

2

تلقی

حضرت کا مکتوب

10

عزیز

بہارِ شریعت

ثوب

شنیدم که راهم وریں کوئی نیست
 توانی از ازل دل به پروا ختن
 دور بینان بارگاه است
 حدیث مطرب می گوید راز دهر کتر جو
 راز درون پرده زندان مست پس
 کفر هم نسبت بخالق حکمت است
 در کار خایه عشق از کفر ناز برست
 من چون کلکم در میان صید
 رشته دور که غم افکنده دوست
 قرب نه پستی به بالا رفتن است
 هر که اورا معرفت بخشد خدای
 زود عارف نیست دنیا را خطر
 عارف از دنیا و عقبی فارغ است
 اگر بخشه زبانه شمشیر تو شکایت
 اگر بخشش بر یاری نه شین تو کون زای

و لے هیچ راهے دیگر کو نیست
 کہ دانی کہ بے او توانی ختن
 غیر ازیں بے نہ برده اند کہ هست
 کہ کس نکشود و کشاید حکمت این معارف
 ایں حال نیست صوفی عالمی تمام را
 کہ بہ نسبت کنی کفر آفت است
 آتش کرا بسوزد گر بولہب نباشد
 نیسم وصف طاعت بین بین
 می رود ہر جا کہ خاطر خواہ اوست
 قرب حق از قید ہستی رستن است
 غیر حق را در دل او نیست جلے
 بلکہ بر خود نیستش ہرگز منتظر
 ز آنچه باشد غیر قوی فارغ است
 تسلیم خم ہو جو مزاج یاریں آے
 کہ اس بندہ کی کیوں خواریں ج یا مریں

تسلیم دیگر اطلاق نہ

ترجمہ غلام مصطفیٰ

ع۔ مراعت صد کن برائے یکتا
 خوند از برائے گلے خار ہا
 بر ند از برائے نسلے بار ہا

بهشت آنجا که آزار نماند ^{سلیح من سناشت} که ربا کو کلاے نماند
 شتیدم که مردان راه خدا ^{تعلیم بر عقل} دل دشمنان هم نکر و نترس
 تر که یستر شود این مقام ^{که باد و ستانت خلافت جنگ}
 کفرست در طریقت ماکینه داشتن ^{تعلیم از اکیسه} این است بینه چو آسینه داشتن
 من گویم که طاعتم بریز ^{تعلیم از اکیسه} قلم عفو بر گنا هم کش
 عاشق که شد که یار بجاش نظر نکر ^{تعلیم از اکیسه} ای خواجهر درونیت و گریه طیبیت
 اطلبوا الامر منازک مناسباتها ^{تعلیم از اکیسه} وادخلوا الابیات من ابوابها
 کار کن کار بگذار از گفتار ^{تعلیم از اکیسه} اندرین ره کار باید کار
 میفن گول گرچه عار آید ^{تعلیم از اکیسه} که هنگام سرما بکار آید
 چول طمع خواهد از من سلطان ^{تعلیم از اکیسه} خاک بر فرق قناعت بعد ازین
 کوزه چشم حریصاں پر نش ^{تعلیم از اکیسه} تا صدف قانع ز شد پرورش
 چول ترانائے و خرقائے بود ^{تعلیم از اکیسه} هر بن موئے ز سلطانے بود
 بترس از آه مظلوماں که هنگام عا ^{تعلیم از اکیسه} اجابت از در حق پیر استقبال می آید
 یاد داری که وقت زادن تو ^{تعلیم از اکیسه} همه خداں بدند تو گریاں
 آنچنانی که وقت مرگ تو ^{تعلیم از اکیسه} همه گریاں بوند تو خداں
 فهم و خاطر تیز که دن نیست ^{تعلیم از اکیسه} راه جز تشکست می نگیرد فضل شاه
 که جهاں پر برف گرد و سر بس ^{تعلیم از اکیسه} تاب خور بگداز و ش از یک نظر
 دل ز پر کفن مینرسد و در بدن ^{تعلیم از اکیسه} که چه گفتارش بود و در بدن
 گر خیر داری زیجے لا میوت ^{تعلیم از اکیسه} بر زبان خود بنه مهر سکوت

از خدا جویم تو نسیتی ادب ^{تعلیم ادب} بے ادب محروم گشت از فضل ^{بے ادب محروم گشت از فضل}
 بے ادب تنہا نہ خود را داشت بد ^{بلکہ آتش در ہمسہ آفاق زد}
 آرزو می خواہد ایک اندازہ خواہد ^{ساوا و سبت کا مواظب رہنا}
 تو ہم گردن از حکم داد و رو پیس ^{اطاعت و سرکشی}
 ساہا تو سنگ بودی و خراش ^{خاک تو خراش}
 در بہاراں کے شود سر بہر سنگ ^{خاک شو تا گل بر وید رنگ رنگ}
 گفتہ او گفتہ ^{اللہ} ^{برائے نقل کے موافق ہونا}
 ہندیاں را اصطلاح ہست ^{ہندیاں را اصطلاح ہندی}
 ہر کے را میر تے نہا وہ ^{ہر کے را اصطلاح دادہ ایم}
 شاہ را گوید کے جولاہہ نیست ^{ایں نہ مدح ست او مگر آگاہ نیست}
 احب مناجات الشیب با و حاتم ^{الکین لسان المذنبین کلیل}
 مفلسانیم آمدہ در کوئے تو ^{شیئا بلند از جمال روئے تو}
 دست بکشا جانب بنیسیل ما ^{آفریں بر دست و بر بازوئے تو}
 وفات علی الکریہ بخیر زاد ^{من الحسنات والقلب السعیل}
 حضور کی گری خواہی از و غائب ^{مستی ماتنق من تھوی دع اللہ و انما}
 بدیدار مردم شدن عیب نیست ^{ولیکن نہ چنداں کہ گویند بس}
 تو بھلا تو برا ہو نہیں سکتا ^{جو برا وہی جو تجھ کو برا جانتا ہے}
 اور اگر تو ہی برا تو وہ سچ کہتا ہے ^{پھر برا کہنے سوا سکے کیوں برا مانتا ہے}
 مباحث دہیئے آزار ہر چہ خواہی کن ^{کہ در شرایت ما غیر ازیں گنگا ہو نیست}

ز خاک آفریدت خداوند پاک ^{تعلیم عسکری پس} ای سنده افتادگی کن به چو خاک
 باز آواز آهر آنچه هستی باز آ ^{تغیبه} گر کافر و بت پرستی باز آ
 این در که مادر که نو میدی نیست ^{صد بار اگر تو به} شستی باز آ
 ناسرائل را چو نبی بخت یار ^{بدون سناحه} عاقلان متکبر کردن اخیار
 چوں نداری ناخن زنده تیز ^{باید آں به که کم گیری} ستیز
 هر که با فولا باز و خپه که د ^{ساعتین خود را رنج که د}
 باش تا دشتش به بند و زگا ^{پس بکام و تان مغزش بر}
 چو که دی با کلوخ انداز پیکار ^{سر خود را بنادانی} شکستی
 چو تیر اندازی بر روی تو کن ^{چنان دال کاند را مانشتی}
 اگر هنرمند نه او باش جفاست ^{بدون عظم} به تنید
 سنگ به گهر اگر کاسه زرب تنگند ^{قیمت سنگ نیفزاید و زر کم نشود}
 دو عاقل را نباشد دیش و پیکار ^{نه دانایستیز و با سبکبار}
 اگر نادان بوشت سخت گوید ^{خردمندش بر می دل بجوید}
 دو صاحب دل نه گدارند ^{همی دین سرکش و از دم بجای}
 و که هر دو جانب جانان اند ^{اگر زنجیر باشد بگسلاند}
 یکی را دشت خور و داد و شام ^{تحمل} تحمل کرد و گفت ای خوب فرجام
 بتر ز انم که خواهی گفت آئی ^{که دالم عیب من چوں من ندانی}
 و لو ینفع بالعلم والحکمه ^{نصیحت بهندان} والسیف ابغ و عاقل علی القم
 هیچ کافر را بخواری سنگمید ^{بسته کبر که مسلمان بودوش} باشد امید

کار خود کن کار دیگران	مکن	مکن	مکن
ہے وہ عاقل جو آغاز میں سچ بچا	میں	میں	میں
انچہ وانا کن کن ناداں	ایک	بعد	از
زنده دلاں مردہ تنہاں	مردہ	مردہ	مردہ
بنڈہ ہماں بہ کہ ز تقصیر خویش	عذر	بدر	گاہ
ور نہ سزا و خندانیش	کس	نہ	تواند
بقدر مالکد یکتسب لمعالی	و من	طلب	العس
تروم العز شہ تمام لیل	غیور	الجبر	من
ناز و تنوہ نسیم نہ برد راہ بدوست	عاشق	شیوہ	رندان
ہج گنجے دود بے دامنیت	بہر	کارے	کہ
زاید از لقمہ حلال اندر ہاں	علم	و حکمت	زاید
عشق و رقت زاید از لقمہ حلال	لا	یمن	النساء
فان ابی و دالدنی و عوفی	حسن	الحضارۃ	محبوب
شاد ہاں نیست کہ مو و میل نہ دار	تا	نہ	گر
تا نہ گریہ کو دک حلوا فروش	تا	نہ	گر
تا نہ گریہ ابر کے خند و چمن			

ایکے خواہی کہ بلا جان و آخر می	جان خود را در تفسیر آوری
در پس ہر گریہ آئینہ خندہ ایت	مرد آخر میں مبارک بندہ ایت
اسے خوشاں دل کہ آں بریاں است	آں خوشا چشمے کہ آں گریاں است
بیشی طلبی ز ہیکل پس شیش میباش	چوں مرہم و موم باش چوں شیش میباش
شوف تری ذات کشف الغبار	افس تحت ہر جلت ام حمار
اسما نہاست و ولایت جہاں	کار فرماے آسمان جہاں
غیب را ابروے و آبے دیگر است	آسمانے آفتابے دیگر است
ہر کجا پستی است آب آنجا رود	ہر کجا شکل جواب آنجا رود
ہر کجا دروے دوا آنجا رود	ہر کجا رنج شفا آنجا رود
جستہ خنوع بندگی و اضطراب	اندریں حضرت نزار و اعتبار
خورش وہ پہنچنک یک کھانم	کہ شاید ہائے وراقہ بدام
چو ہر گوشہ تیرین از فگنی	بنا گاہ سینی کہ صید کنی
تعصم الرسول و انت تظہر حبیۃ	ہذا العسری فی الفعال یدلیخ
و کان حبک صادقاً لا طغۃ	ان المحب لمن یحب مطیع
جائزۃ دعوی الحبۃ فی الہوۃ	ولکن لا تخفی کلاما لمدنا فوق
نہاند بھیاں کسے در گرد	کہ وار دینیں سید پیشرو
دوستاں را کجا کنی محروم	تو کہ باو ثناں نظر داری
گر بر سر و چشم من نشینی	نازت بکشم کہ نا زینی
ہمہ آہوان صحرا سر خود نہاد و ہر کف	بامید آں کہ روزے بشکا خواہی بد

یارب تو کریمی و رسول تو کریم ^{بیت بی بی} صد شکر که مستیجیم میان و کریم
 فلق از سوزش پروانه داری ^{بیت بی بی} او از سوز ما پروانه داری
 قمر چه بگزید هر کو عاقل است ^{بیت بی بی} از آنکه در خلوت صفای دل است
 نگه دارد دل شوق در کوی ^{بیت بی بی} داند همه حلق را کیست بر
 نفس از دریا است او که مرده است ^{بیت بی بی} از غم بے آلتی اندر است
 سخیاں از اموال بر می خورند ^{بیت بی بی} بنجیلاں غم سیم و زر میخورند
 که بازار چند آنکه آگند و تر ^{بیت بی بی} شهید است راول پر آگند و تر
 او ز فرصت بخیر هر چه باشی زود باش ^{بیت بی بی} منت حاتم طائی نبرد
 هر که نان از عمل خویش خورد ^{بیت بی بی} مال حق را جسته با مر حق مده
 لب با اساک که انفاق بر ^{بیت بی بی} تو همی جوئی لب نان ربد
 سن لاکه کوئی تجھے سناوے ^{بیت بی بی} تو همی جوئی لب نان ربد
 یک سید پر ناں ترا بر فرق سر ^{بیت بی بی} تو همی جوئی لب نان ربد
 تا بزانو بے بیان قمر ^{بیت بی بی} تو همی جوئی لب نان ربد
 زبان تازه که دن باقرار تو ^{بیت بی بی} تو همی جوئی لب نان ربد
 مخدرات سر پر دها تو قرآنی ^{بیت بی بی} تو همی جوئی لب نان ربد
 چیت قرآن کی کلام حق شن ^{بیت بی بی} تو همی جوئی لب نان ربد
 خدا در انتظار رحمت مانیست ^{بیت بی بی} تو همی جوئی لب نان ربد
 خدا مدح آن سرین مصطفی لب ^{بیت بی بی} تو همی جوئی لب نان ربد
 مناجاتے اگر خواهی بیان کرد ^{بیت بی بی} تو همی جوئی لب نان ربد

محمد از تو بخوان اسم خدا را

تعلیق فی سبیل حسنہ لاق قبولہ

عاقبت ساز و ترا از دیں بری ایس تن آرائی وایں تن پُری
ع - چو میر و مبتلا میر و چو خیر مبتلا خیر و

مذہب ان پروردی و تکلف

از بروں طعنه زنی بر پائیزید
وز درونت ننگ میدار و نیزید

بسن تجربہ کر دیم درس وریکافت ایضاً ^{وہاں حضرت علیؑ} آباد درکشاں ہر کہ در افتاد پرافتاد

اے بے خبر کوئی کہ صاحبِ شہر تو یہاں ہے، یہاں ہی ہے۔

ورمکتب خفایق پیش ادیب عشق ہاں اسے پس رکوش کہ ہونے پر ہستی

یہ آگے غیور ہیں مایش | دودم آنکہ یرویش خود ہیں مایش

سچ قومے را خدا رسوا کنیگو | آمادوں صاحب کے نیامہ بدتر

حسدینی ببری ای سست نظم بر جا | قبول خاطر و حسن خدا داد است

مرزبان تہ تیغ دور دل گاؤں خستہ بختیاری
 ایں چنین تہ تیغ کے دارد اثر

ملیہ و رد فخر استانی نما

ہوا ز قوے یکے بید نشی کرد آنکہ کہ را منتزلت مانند مہرا

ہر شے کو یکے کے ساتھ رکھیں اور اس سے کہیں کہ میں نے اس کو دیکھا ہے۔

کمم صوفی رازوں کے درجے و دنیا پر ہر دو کے خرچ

و اگر ستمی شوی رنگ شومی ^{نه نیست بیا عند} چون که خورشی تند و بد رنگ شوی

ع ج خون و خط نه كهوا تو كيا كنه	صدها سال مي توان پنهان گريستن
عني اگر بگريست نه صال	صاكان يمني في البرية جهل
لوكان هذا العلم بيد الله	صدها سال از دل سوخته دیده شد
چون عسقم آمد بهنر پوشيده شد	صدها سال از دل سوخته دیده شد
چون ده صد قاضی بدل رشوت قرار	صدها سال از دل سوخته دیده شد
اقد صوفي نه همه صافي بے غش باشد	صدها سال از دل سوخته دیده شد
آز مودم عقل دور اندیش را	صدها سال از دل سوخته دیده شد
فكر خود و راه خود در عالم زندگي	صدها سال از دل سوخته دیده شد
مده شان قرض منان نه هم چه	صدها سال از دل سوخته دیده شد
گو که مي جانتا مولاي كه جاني	صدها سال از دل سوخته دیده شد
و عظام كين جلوه بر حجاب مبر ميكنند	صدها سال از دل سوخته دیده شد
شكسته دارم زو نشنم مجلس باز پرس	صدها سال از دل سوخته دیده شد
سجده و كف توبه بر لب دل پر از دوق	صدها سال از دل سوخته دیده شد
بزمين سجده كردم ز زمين ندا بر آمد	صدها سال از دل سوخته دیده شد
بطوان كعبه رقم بجرم رهم نداوند	صدها سال از دل سوخته دیده شد
گرچه حنه آفت ككوا و اشربوا	صدها سال از دل سوخته دیده شد
گرچه خدا آفت و لا تشربوا	صدها سال از دل سوخته دیده شد
گريه و سگ و پير و پش را ديوان كند	صدها سال از دل سوخته دیده شد
فلق را گيرم كه بفردي تمام	صدها سال از دل سوخته دیده شد

کار با اور است با بدو اشتق	ارایت اخلاص و صدق و فرشتہ
ہر یکے صاحب برائے دیگران	صاحب خود یا فتم کم اندر جہاں
پے تنکین خاطر صورتہ پیر بہن	محمد کو جو بھیجی حق نے سایہ کھ لیا قد کا
خیالات نادان خلوت میں	اہم برزند عاقبت کفر و دین
نازار روئے باید بچو درویش	چوں نزاری گرد بد خوئی مگر د
بجائے جسے مخلوق اسے بجا سمجھتا	از بان خلق کو نصرت راہ خدا سمجھو
شب چو عتد منازیر بندم	چہ خور دبا دامنہ نردم
جراحات لسان لہا النیام	اولایتام مایرح اللسان
خشبہا و چشہا و رشک	سرت ریز و چو آب شہک
بہر چہ از دوست امانی چہ کفر آخرت	ابہر چہ از یاد و فی چہ زشت آن نقش چہ زیبا
گفت لے ابلہ اگر تو عاشقی	در بیان دعوی خود صداقتی
پس چرا بغیر فکندی فطر	ایں بود و عولے عشق ای بے خبر
حب حق ہو دل میں یا حب پیر	جمع ان دنوں کو تو ہرگز نہ کر
نفس کشتی با درستی ز اعتدال	کس ترا دشمن مناند دروہار
ازوے ایں دنیا و دلوں بہت تنگ	از پے او با حق و با خلق جنگ
بگاڑا دین کو اپنے کہیں دنیا ہی بچاؤ	نہ کچھ دیں سی رہا باقی نہ دنیا کو مری پے
بڑی دلت ملے اسکو جو ہو اللہ کا عاشق	امید اجرتی پر یہ دنیا اس سوچٹ جائے

۱۔ یہ گفتگو لیٹا نے ایک مدعی عشق سے کی تھی جس نے کہ اس کے بہن پر نظر کی تھی۔ حالانکہ دعویٰ یہی کے ساتھ عشق کا تھا۔ ۲۔ یہ گفتگو اللہ تعالیٰ نے ابراہیم ابراہیم سے کی تھی جبکہ انہوں نے اپنے لڑکے کو بہت پیار کیا تھا۔ ۱۲۔

عزیز کی ازورکش سر تباہت	بہر ورلہ شد ہیج عزت نیافت
بے غرتی شہوت اینجین	بہ رغبت بود خون خود کھن
احفظ منیتان یصّب فانه	ماء الحیوۃ یصّب فی الارحام
والنفس کا لطف ان تھملا	حب الرضاع وان نقطه یفظم
اذا کان الغراب دلیل قوم	سیمہد یسہم طریق الہا لکینا
گر ہیں مکتب ہیں ملاں	کا طفلان تمام خواہند
حیف باشد دل نادانک مشور باشد	عذر از نشوین
ہیں آں بے حیت را کہ ہرگز	نخواہد دید روئے نیک بختی
تن آسانی گویند خوشتر را	دین و سر زند بگذارد بختی
خواہی کہ زینج کس گزندے رسید	بد تو بد آموز و بد اندیش میباش
خشبہا و چنہا و رشکیہا	بر سر تریز و چو آب از شکہا
ابھی اس آنکھ کو ڈالے کوئی پتھر کو	نظر آتا ہے جسے دیدہ یعقوب کھل
تو بہ یویوں ہو کہیں عین تہی متعل	کوئی تشبیہ نہ تھی اور نصیب اجل
بر آسمان چہارم مسیح بیار	بتسم تو برائے علاج و درکار است
موسیٰ ز ہوش رفت بیک حلقہ صفات	تو عین ذات می نگری ورتے
اکنوں کرا دماغ کہ پرسد ز باغیان	اہل چہ گفت و گل چہ شنید و صبا چہ کرد
اشتہا خلق بند محکم است	بند ایں از بند آہن کہ کم است
گر جہاں طلبی مصفا کفہ نیست	اور ز رطلی سخن دیں است
آں روز کہ مہر شدی نئی دانستی	کا بگشت منانے عالمو خواہی شد

رحمت حق بہا منی جو یہ رحمت حق بہا نہ می جوید
 طفل می لرزد ز نیش انجام ^{بہا منی جو یہ رحمت حق بہا نہ می جوید} ماد و شوق ازل غم شاد کام
 باغباں گریخ رونے صحبت گل بادش ^{بہا منی جو یہ رحمت حق بہا نہ می جوید} بر جفاے خار حیراں صبر بلبل بادش
 لے دل اندر بند نقش از پریشانی نال ^{بہا منی جو یہ رحمت حق بہا نہ می جوید} مرغ زیرک چوں بدم افتد تحمل بادش
 یوسف گم گشت باز آید بکیناں غم مخور ^{بہا منی جو یہ رحمت حق بہا نہ می جوید} کلبہ احسن راں شود در و در گل غم مخور
 اگرچہ دور افتادم بایں امید خورندم ^{بہا منی جو یہ رحمت حق بہا نہ می جوید} گریست غیبت ندید لذتے حضور
 از دست حبس یا ز شکایت نمی کنم ^{بہا منی جو یہ رحمت حق بہا نہ می جوید} ناخوش تو خوش بود و بر جان من
 بن بون و سوسہ باشی دلا ^{بہا منی جو یہ رحمت حق بہا نہ می جوید} گر طرب را بازوانی از بلا
 گمراہت را مذاق شکرت ^{بہا منی جو یہ رحمت حق بہا نہ می جوید} بے مرادی نے مراد و کبریا
 ادید وصالہ دیدید ہجری ^{بہا منی جو یہ رحمت حق بہا نہ می جوید} فارتک ما از دید لہا یزید
 یل بن سکو وصال و قصہ و سو فراق ^{بہا منی جو یہ رحمت حق بہا نہ می جوید} ترک کام خود گرفتہ تا بر آید کام دوست

رغبت علم و تقویٰ

ہر کہ ترسد از حق و تقویٰ گزید ^{ترسد از حق و تقویٰ} ترسد از حق و تقویٰ گزید
 بدگہر را علم و فن آموختن ^{بدگہر را علم و فن آموختن} داؤن تیغ است دست راہزن
 بہار عالم شش دل جان زوید ^{بہار عالم شش دل جان زوید} رنگ اصحاب صورت ایو بار باب معنی

اس میں اشارہ ہو دست و رحمت و شفقت الہی کی طرف کہ معمولی ناگوار چیزوں پر بھی مہربانی
 کو اگر کثیر عنایت فرماتے ہیں۔ ۱۲

تعلیم دین عام ہونا چاہئے انتخاب کرنا ٹھیک نہیں
 گراؤمی بردہ پیش آتش سجود تو واپس چرامی کشی دست جود
 خوش و وہ بچہ نیک لیک حمام کہ شاید ہمائے ورافندہ برام
 چو ہر گوشہ تیر نیاز افگنی بنا گاہ بینی کہ صیدے کنی

حسن و جمال شریعت

ز فرق تا بقدم ہر کج کہ می نگرم کرشمہ دامن دل می کشد کہ جالی بچاست
 شریعت پر اعتراض کرنا اپنے اوپر اعتراض کرنا

حلقہ پر خود میکی اے سادہ مرد ہیچو آن شیرے کہ بر خود حملہ کرد
 دین سے عام ہے غیبت کی مذکویت

یکس تن و خیل آرزو دل بچہ مدعا و ہم تن ہرے دل داغ شدہ پنبہ کجا کجا ہم
 علم کا کام صرف دین کا کام بنانے کا ہے
 نہ شہم نہ شب پرستم کہ حدیث خواب گویم چو غلام آفتاب ہم سے از آفتاب گویم
 ماہر چو خواندہ ایم فراموش کردیم الاحادیث یار کہ تکرار می کنیم (دین)

مولوے طالع کی مذمت

زیاں می کنند مرقشیر وال کہ علم و ادب می فروشد بناں

فضیلت علم و عدم اعتداد حسب و نسب و مال

الناس من جهة التمثال الكفاء ابوهم احمد والام حواء

ما الفخر الا لاهل العلم انهم على الهدى لمن استهدى اخلاؤ

رضیہا قمتہ الجبار فینا لنا علم ولا عد ام مال

فان المال یفنی عنقریب وان العلم باق لا یمز

مذمت علم بلا عمل

فان كنت لا تدری فذلك مصیبة

وان كنت تدری فالمصیبة اعظم

تقویٰ کو تحصیل علم میں بڑا دخل ہے

مشکوٰۃ الی وکیع سوع حفظی فاوصانی الی ترک المعاصی

فان العلم فضل من الہ وفضل اللہ لا یعطے لعاصی

علم کی یہی زینت ہے کہ اہل علم کے وضع پر ہے
یا مکن باہلیا ناں دوستی یا بنا کن خانہ بر انداز نیل
یا مکش بر چہرہ نیل عاشقی یا فرو شو جامہ تقویٰ بہ نیل

علم وہ ہے جس سے صلاح قلب کی ہو
علم چوں بر تن زنی مائے بود
علم چوں بزدل زنی مائے بود

سرخ جام جاہل حب ہم بود
کہ جاہل نکو عاقبت کم بود
شریعت و طریقت دونوں کا پاس رکھنا

بر کفے جام شریعت بر کفے سند اشق
ہر ہوسنا کے نہ اند جام و سنداں یا فتن

شریعت کا بالکل کافی ہونا
یک سب پڑیاں ترا بر فرق سر
تو بھی جوئی لب ناں و دریدر

حلم حق و ترغیب اللہ تقویٰ
خدا کے راستہ بزرگوں کے و علم
کہ جرم بیند و ناں بر قرار پیدا

حلم حق با تو مواسا ہا کند
چونکہ از حد بگذری رو اکند
نری تناسے علم حاصل نہیں ہوتا

لو کان هذا العلم ید رک بالحنی
ما کان یبقی فی البریۃ جاہل

تو کہ کسل و در تحصیل علم و تقویٰ
فاجمد ولا تکسل ولا نک غافلا
خدا امتہ العقبے لمن یتیکاسل

بلا ضرورت سفر خلاف تقویٰ ہے
اے قوم نہج رفتہ کجا تہید کیا تہید
معتشوق وریں جاست ہیا تہید بیانید

ع وکیع استاد تھے امام شافعی کے۔

تقویٰ کو مراد کے پورا ہونے میں دخل ہے
 تو جنہیں خواہد خدا خواہد چسپیں می و ہر یزداں مراد متقین
 شہوت ہی تو عمل تقویٰ ہے؟
 شہوت دنیا مثال گلخن است کہ از و حمام تقویٰ روشن بہت
 تقویٰ کی تعریف
 چہیت تقویٰ ترک شہوات و حرام از لباس و از شراب و از طعام
 ہر چہ افزون است اگر باشد حلال نزو و اصحاب و رع باشد و بال

مراقبہ عند الموت
 کل ہوں طرح سے ترغیب دیتی تھی مجھے
 اگر میسر ہو تو کیا عشرت سے کبھی زندگی
 صبح سے ما شام چلتا ہوں گلگوں کا دور
 سنتے ہی عبرت یہ بولی اک تمنائیں تجھ
 لیکنی کیا رگی گور غریباں کی طرف
 مرتدیں دوزخیں دکھلا کر لگی کہنے مجھے
 پوچھ تو ان سے جاہ و شمت دنیا سے لے لے
 عشا کے نزدیک موت عجیب دولت ہے
 خواب ملک و سہو اور کیا زمین طوس ہے
 اسطفا و از طبل او ہر صدائے کوس ہے
 شب ہوئی تو ماہریوں سے کنار ہوں ہے
 چل دکھاؤں تو تو قید آرز کا مجھ کو سن ہے
 جس جگہ جان تمناسو طرح مایوس ہے
 یہ سکندر یہ یہ دارا ہے یہ کیا کاوس ہے
 کچھ بھی ان کیساتھ غیر از صرناخسوس ہے

عشا کے نزدیک موت عجیب دولت ہے
 خرم آنروز کزیں منزل ویراں بزم
 وقت آں آمد کہ من عریاں شوم
 راحت جاں ظلم و زہم و زہم جاں بزم
 جسم بگزارم سر اسر حسان شوم
 منہ ہو موت کے عاشق کھو بیان کرتے
 مسیح و خضر بھی مرتد کی آرزو کرتے

نخل آنکس که رفت و کار ساخت ^{تپاری پوست} کوس رحلت زدند و باز ساخت
 مراد نخل جانان ^{پیشین پیش} چون ^{مراقبه عشقیه تفویضیه لوحیه تبتیه} فرما میدارد که هر چندید مملها
 عاشقان جام فرح آنکه کشند ^{که بدست خویش} غویان ^{شال} کشند
 همچو اسمعیل پیشش سر بسته ^{شاد و خندان} پیشش تیغش ^{جاں} بده
 تا بماند جانت خندان تا ابد ^{آنچه جان پاک} احمد با ^{احد}
 آن کسے راکش چنین شاهی کشد ^{سوئے تخت و بهترین} جلئے کشد
 نیم جاں بستاند و صد جاں دهد ^{آنچه در و بهمت} نیاید ^{آں} دهد
 خود که یابد این چنین بازار را ^{که بیک گل} میخری ^{گلزار} را
 گردنیدی سود او در قهر او ^{کے} شدی ^{آں} لطف ^{مطلق} قهر او
 طفل می لرزد ز پیشش احتیاج ^{مادر} مشفق ^{در} ایں غم ^{شاد} و کام
 زان بلاها کانہیا برداشتند ^{سر به چرخے} مفتی ^{افرا} شستن
 آنکه جاں بخشد اگر بکشد رواست

تو بیک زخمے گریزانی عشق ^{تو بجز} نامے ^{چه} میدانی ^{عشق}
 در به زخمے تو پکینه شوی ^{پس} کجا ^{عقل} چو آئینه شوی
 چیت تعظیم خدا فراموشتن ^{خویشتن} را خاک ^{خائے} و شستن
 چیت تو مدید خدا آموختن ^{خویشتن} را پیش ^{واحد} سوختن
 گریزانی که بغروری چور و ^{هستی} همچون ^{شب} خود را ^{بسوز}

تعلیم انقیاد و اعتماد

گر اسیں ہم ہنہو دامن
گر گو لم آسمان را من زمین
گر کا لم با کمال اتجاہیت
ورنہ ہم این زحمت آزاہیت
من نہ خواہم شد ازین غمت برو
زائدہ مشغولم باحوال درون

و حرت مطلب

میں ہوں حشر تکلیف کی نہیں سائی ہو
سیر نہ نہیں یہ سیر سو والی ہے
بیان برکات غفلت

خانہ دل میں عجب سخن آرائی ہے
روکش بزم دو عالم مری تہنائی ہے
رات دن میں ہوتی یاد تہنائی ہو
کام ہی کچھ نہ فرصت ہی بھی پائی ہو

جلوہ گر عالم کثرت میں ہو وحدت ہر سو
عالم کثرت جلوہ گاہ وحدت ہے
آئینہ خانہ میں تو محو خود آرائی ہے
تنفیر از لذائذ دنیا یہ

رنگ لیوں پہ زمانہ کنہ جانا ایدل
یہ خزاں ہے جو باننا ز بہار آئی ہے

ناز تقوے سے پھر اچھا ہے نیاز رندی
نہت خود بینی جاہ زاہد سے پھر اچھی مری رسوائی ہو

درد یہ اور کو ملتا تو دہری جاتا
بیان درد عشق کر کے نالہ بھی مجھے ناز شکیبائی ہو

ساری دنیا کی نگاہوں گرا ہو مجذوب
دل مجذب و مغتر ہے تب کہیں جا کے تیرے دل میں جگہ پائی ہو

اب بھی مجذوب و محروم و ذیرائی ہے
تعلیم غفلت کے کیا جنوں میں ابھی آمینش دانی ہے

نگہداشت نفس
 نفس کا ماترخت جان دیکھ بھی مر نہیں غافل ادھر ہوا نہیں اسے اُدھر دوسا نہیں
 نظر مرشد
 کب و ہیں گرا نہیں جسکو ذرا تکا نہیں تیری نظر کا تیر بھی جس پر پڑا بچا نہیں
 تنغیر از عشق مجازی
 دیکھ نہ قلب ہلا جسنگ پہ گزروں کے جا پھول ہیں سب کا غدی ہو وفا نہیں
 دشواری را عشق
 سوچ سمجھ کے چل رہا نہیں پس را عشق دیکھ نہ بھل کے کھ قدم چوکا کہ بس گرا نہیں
 انقطاع عساوی اللہ
 دل ہو وہ تبیں کچھ نہ جلوہ یار کے سوا میری نظر میں خاک بھی جا مہاں نہیں
 سیر الی اللہ کے بعد تیری اللہ
 کشتی دل پہ ناگہاں آگئی ناخدا کہاں ہمتے تو ابتدا نہیں بڑھتے تو انتہا نہیں
 تعلیم نیاز عن دانش
 تھی کمی جو نیاز میں روٹھ گیا ہنر میں دلجو دل نواز میں جز کرم وفا نہیں
 بیان قبض طبط
 آگے پہلو میں راحت ہو گئی چلے آٹھ کر قیامت ہو گئی
 بیان شوق دیدار
 ہر تندر دل سے نصرت ہو گئی اب تو آجا اب تو خلوت ہو گئی
 بیان قبض
 یاس ہی اب کی فطرت ہو گئی آرزو جو کی وہ حسرت ہو گئی
 بیان عشق
 دل میں داغوں کی کثرت ہو گئی رونماک شان وحدت ہو گئی
 تسلیم قلوب
 قید کر صیاد یا اب فرج کر جان بیل گل کی نہکت ہو گئی

لاکھ جھڑکواں کہاں پھیرا ہوں ^{تسلیم تو نہیں} ہو گئی اب تو محبت ہو گئی
 عشق میں ولت بھی عزت ہو گئی ^{آنا عشق} لی فقیری بادشاہت ہو گئی
 خاک میں کس نے ملایا یہ تو دیکھ ^{فکر تو نہیں} شکر کر مئی سوارت ہو گئی
 اب تو میں ہوں اٹھو غل یا دو ^{اشفع عن الخلق الی الخلق} سائے جھگڑوں سے فرغت ہو گئی
 کر چکے ندی بس آئے مجذوب تم ^{سنا عشق خام} ایک چلو میں یہ حالت ہو گئی

ہو نور سے پُرساقتی ہستی کا ^{بیان تمنا کے تو محبت و عزت} گردیدہ و دل روشن لاشیثہ و پیمانہ
 دیکھانہ زمانہ میں مجذوب ساستانہ ^{طلب مزید} فزانہ کافزانہ دیوانہ کا دیوانہ
 ہے آمد و رفت اپنی اس بزم میں روزا ^{از نسبت} اک در در تو ہے اک در در میخانہ
 جی میں ہے چڑھا جاؤں میخانہ کا میخانہ ^{بیان تو محبت} ہاں ساقی دریا دل پیمانہ کا پیمانہ
 ساقی نے بدل ڈالی دنیا مری تہی کی ^{ابنائے ہذب} آنکھیں ہیں کہ میخانہ دل ہو کہ پری خانہ
 اتنی تو پلا ساقی اب اس سے بھی کیا کم ہو ^{ابنائے ہذب} لبریز تو ہو جائے یہ عمر کل پیمانہ
 پہونچی ہے طلب میری تدبیر کی سرحد ^{ابنائے ہذب} لے اب تو خدا حافظ اے ہمیت موانہ

لے مطلب یہ ہے کہ تو بہ کرتا ہوں پھر تو بہ اعطال لڑا ٹوٹ جاتی ہے پھر سر تو تو بہ کرتا ہوں۔ یہی کیفیت روزانہ
 رہتی ہے۔ مگر یہ تعلقی خدا تعالیٰ سے پیدا نہیں ہوتی +
 لے اس میں سلوک کے اس حالت کا بیان ہے جہاں ہمارے کام نہیں چلنا بلکہ جذب کی ضرورت
 ہوتی ہے +

کیا کہوں دنیا میں کیونکر رہا ^{تغیر از دنیا} عمر میں جینا مجھے دو بھر رہا
 گویا ہے میں تیرے خیر رہا ^{استحقاق در مصائب} سامنے اُس کا رخ انور رہا
 قول جو حق تھا وہی لب پر رہا ^{ظہار حق} خلق میرا گویا تیرے خیر رہا
 گو وہ گل پیشِ نظر دم بھر رہا ^{قوت فیضانِ مشد} دل میں برسوں اک عجب منظر رہا
 میں رہا تو بلِغِ دنیا میں مگر ^{تعلیمِ زہد} بے نوا بے آشیاں بے پردہ رہا
 سب چین والوں کی تو لوٹی بہا ^{مراتبِ موت} اور مجھے صیادِ ہی کا ڈر رہا
 تھم ہے آنسو رہی دِلینِ جلن ^{فوائدِ گہ} خم میں آنکھیں کلیجہ تر رہا
 سینکڑوں فکر ہیں مگر عاقلو ^{کیسوی از تعلقات ماسوی اند} تم سے تو مجھ کو بے ہی بہتر رہا

جی اُٹھے مرے تری آواز سے ^{ملقینِ مشد} پھر ذرا مطرب اُسی انداز سے
 کامِ مطرب ہے نہ ہم کو ساز سے ^{توالی وغیرہ کو معرفتِ حقیقی میں کوئی دخل نہیں} آہستہ نہیں طور کی آواز سے
 نغمہ پیدا ہے کہ نغمہ ساز سے ^{حفظِ ذہن و مالک کے لئے نشاط انگیز نہیں بلکہ موجبِ نشاط ہے} ہو کہ سی اُٹھتی ہے اس آواز سے
 انتہا پر ہے نظر آواز سے ^{بیانِ قوتِ استعداد} ہو مخاطبِ طور کی آواز سے

عاشق کو اپنے کام سے کام
آشنا بیٹھا ہو یا نا آشنا
ہم کو مطلب اپنے سوز و ساز سے
آشنا اچھا ہے یا نا آشنا
نزدیکیاں راہیں بدحوالی
اس کو چھو آشنائے راز سے

استقلال
جسے کہ چھوڑ دیں وہ چیز کوئے یا نہیں
اگرچہ کچھ ہیں حاصل بجز غبار نہیں
عدم التقاطع فی الدنیا
زہے نصیب کہ میری نظر فہم نہیں
فریب خوردہ رنگینی بہا نہیں
شوق عشق
تم نے بھریں تو شہرہ میری زندگی کا
میں حب شوق مگر کچھ بھی بادہ قرار نہیں
الوار مد کہ سب غم ہیں
اپنی حد نگاہ سے کسی کی دیکھاں
عکس حسن نظر ہے جمال یا نہیں
عقل حالات جذب کی مدد نہیں ہو سکتی
ہوا بل عقل ہیں کیا تجھ کو پانگئے مجنوب
وہ راز دان ہی لیکن وہ راز دان نہیں

تسلیم رضا
کچھ نہ پوچھو کیا ہو کیونکر ہوا
جو ہوا جیسا ہوا بہتر ہوا
کیا بھلا ہو مری مرضی کی غلا
وہ جو حسب مرضی دلبر ہوا
انجذاب عن الحق
ہو گئے جب رستے مسدود
جذب خود مجنوب کا رہ ہوا

تسلیم تنہا
کسی کی یاد میں بیٹھے جو سب بیخبر ہو کر
تو اپنا بویا بھی پھر ہیں تحتِ سیماں تھا
آثار معرفت
ہوئی جب چشم غفلت آشنائے جلوہ وحدت
تو پھر یہ عالم کثرت پس اک خواب پریشاں تھا

تعلیمِ ندامت
 سنبے بھی تو ہم مشربِ حق و نہ سنا ہے بیدل
 کہ جس سنبے میں دنیا بھر کا رونا ہوا گونہا تھا
 معاملہ آخرت
 جو رخ بدلا ہو سانی نے دگرگوں نگِ محفل ہو
 وہ خندان ہو جو گریاں تھا وہ گریاں ہو خندان تھا
 الدنیا سبیں الامین
 عجیب کیا کہ مجھے عالمِ یافِ بہت بھی زنداں ہو
 میں وحشی بھی تو وہ ہوں لامکاں جسکا بایاں تھا

قبض
 دینِ نیا کے لائق تھامیں عقلی کے قابل تھا
 مجھے جہنیا بھی تھا و شوار اور مرزا بھی مشکل تھا
 الال عشق
 ہر ایک عاشقِ نواز انداز سے قربانِ قاتل تھا
 قاتل تین بے سرتھا شہید باز بیدل تھا
 ہستی حق ماوراءِ ادراک ہو
 خدا مجذوب کو رکھے سلامت اسے چوکایا
 جسے منزل سمجھ کھا تھا وہ اکوخلِ منزل تھا

قبض
 گم گشتِ حیرت کوئی مجھ سا بھی نہیں ہو
 میں خود ہوں کہیں لپکیں ہوں کہیں ہے
 بسکس کا دو عالم میں ٹھکانہ بھی کہیں ہو
 برگشتہ فلک مجھے ہے بیزار زمیں ہے
 سرکش اولیاء اللہ
 اب میری زیارت کو چلی آتی ہو دنیا
 آئینہ کسی کا یہ مرادِ غصہ ہیں ہے
 بیانِ نقص فہم اہل دنیا
 جو دم و گماں ہوئے رتبہ ہے نقیص کا
 موردِ ہت گماں کا جو نر و ارقیب ہے
 جلوتِ الہی کا اکتشاف
 ہر وقتہ ہر پیشِ نظر اک حسن کی دنیا
 اترو ہے جو آنکھوں میں ہر چیز حسین ہے
 تقدیر کیساتے بیزار ہیں
 چلتی نہیں کچھ پیشِ مقدوس کے مقابل
 انسان سبایا وصلہ مجبور ہیں ہے

بیانِ حجابِ نورانیہ

نور دیکھا اسکا ہر سوچ بھی وہ ستور ہے جلوہ تو کیا ہوگا اسکا جس کا پردہ نور ہے

بس چلا چل قطعِ راجہ شوق اگر منظور ہے ^{نظرِ ہر نظر چاہئے} یہ نہ دیکھ اے ہمسفر نزدیک ہو یا دور ہے ^{مضبوط و قیض}

اُف بھی کر سکتے تہین ناول کا کیا مذکور ہے جتنے ہم مجبور ہیں بل کہاں مجبور ہے

حسرت ویدار میں کچھ اس غضب کی آہ کی ^{اقلے نسبت} دل پھر ٹپکے فطرانِ برق طور ہے ^{پہنڈرو نہ سہد کن باقی بخند}

مشکلیں عشق کو ہیں بس قبل از یاد آئی کچھ دنوں غم سہ لیا پھر عجزِ سرور ہے

سب پڑے تھے ہیں وارثی ہونیہا ہی الگ ^{تغیب بیداری شب} اک ہجومِ شوق ہی ہم ہیں شبِ مجبور ہے

بس اب کیا غم ہے میں لی ہر بشارتِ کیر کی ^{ناکامیاں میرا کامیابی ہیں} سفیر کامیابی میں ہی ناکامیاں دل کی

ہیں نورانِ اے ہمسفر چنے سے مطلب ہے ^{تقہم دوام عمل} سفرِ محروم ہو چکا انہیں ہو فکر منزل کی

کس کام کا وہ دل جو کہ تیرا دل میں نہ ہو ^{قلیہ اہل میں معرفت الہی کی ہے} بس نام کا وہ گل ہو کہ جس گل میں بو نہ ہو

حجروں میں لاکھ بیٹھے خلوت مگر کہاں ^{فلوت کی حقیقت} جب تک کہ جانِ دل میں بسا تو ہی تلو نہ ہو

ننس ہے کہ اب کوئی جاگہ سی کہیں ہوئی ^{بیانِ شوق و دلیری} اکیلے بیٹھے ہوتے یاد ان کی دل نشین ہوئی

جوان کو دیکھ لیتے تھے تو بھوکیا زندہ رہ جاتے نگاہ اولیں اے دل نگاہ واپس ہیں ہوئی

نہیں کرتے ہیں عمدہ دید کا وہ شہر پہلے
 دکھاتے پھر تماشائے ہم کو ہم اپنے ترپے کا
 ستاروں کو یہ حسرت کہ بننے و مرنے کنو
 وہاں بستے جہاں دو دو فغاں کا آسمان تھا
 دل بیتاب کی ضد ہو اسی ہوتی ہیں موتی
 جو عالم بے فلک ہو تا جو دنیا بے زمین ہوتی
 تنہا کہکشاں کو ہے کہ میری آستین ہوتی
 وہاں رہتے جہاں خاکسرد کی نہیں ہوتی
 پوچھا نہ میں یہ اُمّ الخبائث حضرت واعظ
 پہنچ جاتی جو جہر میں شرابِ اصالیح ہوتی
 برکتِ خلوت

بہار کے لئے ہم ہیں کہ ہم ہیں اہل خزاں
 ناچیز ہیں پھر بھی بڑی چیز مگر ہم
 ہنشینِ اہل بہار آپ ہیں خزاں کیلئے
 دیتے ہیں کسی ہستی مطلق کی خبر ہم

نہر وارو در درون دنیا چو بار
 زال دنیا چوں عروسِ آراستہ
 مستقبل آں مرو کیہ شذریں جفت طاق
 لب پیش سوئے خداں نمی کند
 عمر دنیا چند روزے پیش نیست
 باطلِ قایم چو باشی تند رست
 ایکہ در خوابی ہمیشہ تابہ روز
 خواب و غور جز پیشیہ انعام نیست
 جائے گریہ است ایں جہاں درے مخند
 خد راز دنیا گر چہ بینی ظاہر شش و گداز
 در دو روزے شوئے و گداز است
 پشت بر فے کروادش سے طلاق
 پس ہلاک از زخم دندان می کند
 غافل است آنکس کہ پیش اندیش نیست
 و گیر از دنیا نباید بیچ جست
 بہر گور خود چرخے بر فروز
 خفتگان را بہرہ از انعام نیست
 چشم عبرت بر کشا و لب بہ بند

لے برادر ترک عز و جاہ کن ترک مال باغ و خوش را شائستہ در گاہ کن
 عز و جاہ است سر پہ پستی میکشد مر ترا بر تن پرستی می کشد
 خوار گردد ہر کہ باشد جاہ جوئے لے برادر قرب آں در گاہ جوئے
 ہر کہ را ذوق نکونامی بود خاص مشمارش کہ او عامی بود
 لاشہ داری سبک کن با تو خوش ورنہ در رہ سخت بینی کا تو خوش
 چیت بارت حقیقہ دنیا ئے دون کن پے آں گشتہ خوار و زبوں
 مال دنیا خاکساران را دہند آخرت پر ہیز گاران را دہند
 مال و زربید بست او دگر گیر بعد از اں در گوشت برودہ گیر

التغبیر روزی یک روزہ کن ترغیب فقر و فہم
 تلمکے چل ہو رہا شئی دانہ کش گزنداری از خدا در پوزہ کن
 تا تو اگر ہاشی اندر روزگار گرتو مردی فاقہ را موانہ کش
 فقر و درویشی شغلے مومن است نفس را از آرزو ہا دور دار
 حاصل از دنیا چہ باشد آئین زانکہ اندر ک صفتے مومن است
 گر چہ باشد بے نوا در زیر ولق نہ گزے کہ پاس وسہ گز از زمین
 ترک دنیا کن برائے آخرت خویش را منعم نماید پیش خلق
 از خدا نبود در داہنن غنا دزدن دین را غنا رنج و عنا

فوائد صحبت

از حضور صالحاں صلیح شوی و نشینی باہداں طلیح شوی
 ہر کہ او با صالحاں ہمدم شود در حریم خاص حق محرم شود

مردگانند اغنیائے روزگار
لے پسر با مردگان صحبت ملا

ترغیب آخرت مجاہد نفس

لے پسر بایا د حق مشغول باش
وز خلافت دور و چوں غول باش

وقت طاعت نیز رو چوں باش
وز ہمہ کار جہاں آزاد باش

ہر چہ دادی در رہ حق آن تست
انچہ ماند از تو بلای جان تست

نا توانی حاجت کیس بر آر
تا بر آرد حاجت را کردگار

عارف از دنیا و عقبی فارغ است
زا نچہ باشد غیر مولی فارغ است

ہمت عارف لقاے حق بود
زا آنکہ در حق فانی مطلق بود

بر خلاف نفس کن کار لے پسر
تا نیفتی زار در نار سقر

نفس نتوان کشت الا با سمہ حیر
چوں بگویم یاد گیرش لے عزیز

خنجر خاموشی و شمشیر حور
نیزہ تنہائی و ترک ہجوع

مدح خاموشی

بہ طبع ہمہ هیچ مضمون بہ زبانتہن نمی آید
خاموشی معنی دارد کہ در گفتن نمی آید

سینہ ہارا خاموشی گنجینہ گوہر کند
یادوار یاد از صدف این حکمتہ سر بہ را

بہت کج خلقی

لے پسر کم گوئے با مردم درشت
وز بگوئی از تو گردانند پشت

علاج عجب

تکلیف کم کن خواجہ بر کردار خویش
دل بہہ بر جنت جبار خویش

توکل

از خدا خواہ انچہ خواہی لے پسر
نیست در دست خلاق خیر و شر

توکل

در بلایاری نخواہ از هیچ کس
زا آنکہ نبود خنجر خدا فریاد رس

آنگاه از قهر خدا ترسد ^{رعاب اهل الله} بے گماں ترسناز و هر کس
 خدا را غیبت بگوئی ^{عذر از غیبت بگوئی}
 تا توانی هیچ کس را بد مگوئی پیش مردم عیب کس هرگز مگوئی
 گر کنی خیر تو آن از خود مبین هر چه بینی نیک بی و بد مبین
 اے برادر میسر سال ^{اکرام ضیف} انیک در هست جهان از عطائے کردگار
 از تکلف در پاش اے میزبان تا گرانی نبودت از میسر سال
 در قضاے آسمانی دم مزن ^{رضا با قضا و خدا از تکبیر} هر کس را پیش دین و کم مزن
 اسخیا را با جهنم کار نیست ^{مع سخاوت} جائے محسب جز درون نیست
 نخر را بیرون زاندا نه کن ^{اعتدال انفاق} خشکیش خوش انازه کن
 در بلا و تسکینه صابرستی ^{صبر} نزد اهل صدق شاکر نیستی
 بے شکایت صبر نواشته جمیل ^{صبر} با کس کم کن شکایت از غلیل
 بر سر بالین بیاران گداز ^{ترغیب عبادت} زانکه هست لیس سنت خیر البشر
 بر سر سیری مخور هرگز طعام ^{اعتدال طعام} تانه میرو در بدن قلب لے غلام
 علت مردم ز پر خواری بود خورون پر ختم بیماری بود
 هر که او ترک اقارب می کند جسم خود قوت عقارب می کند

اعتراف عجز و نیاز بقضا

عاجزیم و جبر بہا کردہ ہے نیست یا را بخیر تو دیگر کے
گر بخوانی و بر بانی بندہ ایم ہر چه حکم تست زان خرمند ایم

بہت تعمیر بلا ضرورت

ہر کہ در بند عمارت می شود ہر چه وارد جملہ عمارت می شود

روح

ہر کہ باطن از حرامش پاک نیست روح او را رہ و افلاک نیست

تقاضی

وانہ پست افتد ز بدتش کنند خوشہ چوں سر کشند پیش کنند

گرتواضع پیش گیری لے خواں دوست دارند تا ہمہ خلق جہاں

ترغیب کفایت ظلم

ہر کار را بنامندہ عذرش بخواہ تا نباشد خصم تو در عرصہ گاہ

یاد حق موجب زہد ہے

یاد حق اگر مونس جانست بود کے ہوائے کلاخ و الوانست بود

طریق سلوک یا دشمنان

دشمن خود را نب پذیرد تیر گرتوانی کشت او را باشکر

جنگ جہاد بانی ہے

ہر کہ او استغیر یا سلطان کند کار خود را سر بہ سر پائ کند

علامت بختی

نشود از دوست بریندرا از جہالت بگسلد پیوند را

حذر از خود کویت

دل ز غل و غش ہمیشہ پاک دار تا توانی کینہ در سینہ مدار

حذر از پردہ داری

لے بر پردہ مردم مدر تاندر پردہ ات شخصہ دیگر

عذر از طبع

تاز بابت باشد اے خواجہ دراز دست کو تہ دارو ہر ممتاز
 گر تو بینی نہ کہے را دستگاہ ^{ناکس سے حاجت چاہو}
 حاجت خود را ازو ہرگز مخواہ

انارو

ہمیشہ رہتا ہوں کن بخودی کے عالم میں ^{سپندیدگی خلوت} جہاں میرے لئے جو نہ میں جہاں کیلئے
 درد دل نے اور بے دلوں کا دریاں کر دیا ^{بیان درد دل} عشق کی شکل نے ہر شکل کو آساں کر دیا
 تیرے شروع پر واہد سوازا دیاں صدقے ^{قد رانی تیرے ثبوت} کہاں وہ حظ نفسانی کہاں یطہف حسانی
 وہاں اپنی حقیقت چھو کھلاؤ گناہے سٹر ^{کاروانی آخرت شکل حسانی کر دیا} یہاں رکھتی ہے مری کاروانی شکل حسانی
 محفل میں تیری سبک اریان کل پہنیں ^{جامعیت مرنی} سالک اہل ہے ہیں مجنوں اچیل ہے ہیں
 کسے نصیب بھلا خاک کو تے دلبر کی ^{ترک منعم} یہاں بھی یاروں نے کیا بچ لکائی بستر کی
 عبت ہجو تجو مجرحت کے گناہے کی ^{تعلیم نفا و عشق} بس کہیں ڈوب مرنای ہی ہوا ایل بار ہوا
 لئے جاؤں گا عمر بھر نام تیرا ^{تعلیم طلب} ہے سٹھنا نہ سٹھنا شہا کام تیرا
 میں تو ہوں ہی رہ نہ شرب پار تو بھی نہیں ^{صراط مستقیم کا پھر خواہاں ہے} میں اگر ہوں جام و رکف تو نظر بے جام ہے

اشعار اکبر حسین الہ آبادی

وقت طلوع دیکھا وقت مغروب دیکھا اب فکر آخرت ہے دنیا کو خوب دیکھا
 اُس نے خدا کو سمجھا اسے بتوں کو دیکھا یا اسے خوب سمجھا یا اسے خوب دیکھا
 تودل میں تو آتا ہے سمجھ میں نہیں آتا میں جان گیا بس تری پہچان ہی ہو
 نہیں پریش ہے اسکی الفت لاشعنی ہو یہی سب پوچھتے ہیں آپکی تخواہ کتنی ہے
 انہوں نے دیں کب سیکھا ہے رکھ کر مشغ کے گھر میں
 پلے کالج کے چکر میں مرے صاحب کے دفتر میں
 نہ کتابوں سے نہ وعظوں سے نہ زور سے پیدا دین ہوتا ہے بزرگوں کی نظر سے پیدا
 علوم دنیوی کے بحر میں طر لگانے سے نیاں گو صاف بن جاتی ہیں وہ طائر ہیں ہوتا
 ترقی پاؤ ہیں لڑکے ہلکے نور دیں کھو کر یہ کیا اندھیر ہو کچھ لیتے ہیں تب چمکتے ہیں
 بے تمہاکے دیکھ لیں ہم بھی ہیں آنا نہیں بیچ تلو جان جان تمہے مجھے کیا کر دیا
 ہو طلب کابل تو بس نعمت اسی کا نام ہے بھوک نے مان جویں کو سن و سلوی کر دیا

شعار جگر

مری طلب بھی کسی کے کرم کا صدقہ ہو قدم یہ تو نہیں لٹتے اٹھائے جلتے ہیں
 اغیار بدل خندہ زن دل بہوشنول خلقے پس دیوانہ و دیوانہ بکا رے

دیگر اشعار

توحید تو یہی کہ خدا حشر میں کہہ دے یہ بندہ دو عالم سے خفا میرے لئے ہی

بذہب عشق میں گنجائش تاویل کہاں دین چریف ہے گردین کا فتویٰ ہے یہی
لے چلو ہم کو جدھر چاہئے بے چون و چرا بذہب اہل رضا جاوہ تقویٰ ہے یہی

تمتہ اشعار خواجہ عزیز الحسن صاحب مجذوب

انتخاب از فریاد مجذوب و ریاد محبوب

میرے مولا میرے غفار الذنوب	اے خدا اے میرے ستار العیوب
پار سائیں لاکھ ظاہر میں بنوں	تجھ پہ روشن ہے مرا حالِ زبوں
جز یہ اقرار خطا چارہ نہیں	سچ ہے مجھ سا کوئی ناکارہ نہیں
سخت نا لائق ہوں ناہنجار ہوں	سخت بد کردار و بد اطوار ہوں
بد عمل بد نفس بد خو بد خصال	میں بدی میں آپ ہوں اپنی مثال
مستحقِ نار میں لاریب ہوں	سر بہ سر عصیاں سرِ پاپا عیب ہوں
ایک یہ نا اہل بھی اُن میں سہی	سینکڑوں کو تو کر گیا جنتی
داخلِ جنت مجھے کربھیساب	ہیں گنہہ بچہ نہ مجھے لے حساب
بندہ ہوں میں نفسِ نافرجام کا	ہوں تیرا بندہ مگر بس نام کا
لے خبر کشتی مری جائے نہ ڈوب	سخت طغیانی پہ ہے بحرِ ذنوب
جلد آ یہ ناؤ ڈالو اڈول ہے	بے ترے دل کیا پس لک نخل ہو

آہنی ہے اتوبس ایمان پر
 اس سے بھی اب حال کیا ہوگا خراب
 کاہ سے کیا ہٹ سکے کوہ گراں
 کہ کشاید جزو لے سلطان بخت
 کہ تو اند جز کہ فضل تو کشتود
 دے چکی ہے اب مری ہمت جواب
 امتحان ماکن لے شاہ بیش
 ہاں مدد کر وقت بے امداد کا
 اتو لے کشتی تجھی پر چھوڑ دی
 نا خدا تو ہے تو بیڑا پار ہے
 شاد گردانم دریں غمخوارگی
 دستگیری کر مری اے دستگیر
 فضل سے تیرے نہیں کچھ بھی بعید
 نور سے عرفان کے بھرے دل مرا
 ہو عطا پاکیزہ اب تو زندگی
 کر عطا مجھ کو حیوۃ طیبہ
 ذکر میں تیرے رہوں طب اللسان
 اب کروں دل کی چین آرائیاں
 کاندرو بے حرف می روید کلام

غلبہ دیدے نفس اور شیطان پر
 اتو ہو جائے کرم مجھ پرشتاب
 تھک چکا اصلاح سے میں ناتواں
 از چو با بچارگان میں بند سخت
 میں چنیں قفل گراں راے و دود
 میری ہر کوشش ہوئی ناکامیاں
 خوش را دیدیم و رسوائی خویش
 حال ابتر ہے دل برباد کا
 یاس نے بس اتو ہمت توڑ دی
 لاکھ ٹوٹی ناڈ ہے منجھ ہار ہے
 دستگیرم در چنیں بیچارگی
 زیر ہوتا ہی نہیں نفس شیر
 تو جو چاہے پاک ہو مجھ سا پلید
 پاک ہے تو پاک کرے دل مرا
 قلب سے دھوے مرے ہر گندگی
 نفس کا یا اب مرے کر تزکیہ
 روک لالینی سے اب میری زباں
 چھوڑ دوں میں اب سخن آرائیاں
 اے خدا نہا تو جاں را آن مقام

قطرہ دانش کہ بخشیدی ز پیش
 اب تو یارب آخرت کی فکر ہو
 اب نہ ناہنوں سے میں یاری کروں
 تجھ سے ہو وہ انس و غیب مجھے
 ملنا جلنا خلق سے ہو کم مرا
 مطمئن ہو قلب تیرے ذکر سے
 تجھ سے ہو ایسی قوی نسبت مجھے
 رہ گئے ہیں زندگی کے دن بھی کم
 عمر کا اکثر ہوا حصہ تو طے
 روز و شب اندر معاصی بودہ ایم
 بیگنہ نگذشت ہر ساعت
 کردگار مانگر اندر فعل ما
 عمر جتنی رہ گئی ہے میری اب
 اب جیوں میں زندگی طاعات کی
 اب تو یارب آخرت کی فکر ہو۔
 دل میں تیری یاد لب پر نام ہو
 کردے تو نے ولی بندے ہزار
 مجھ گدا کو بھی بحق شاہ دیں
 بہر فیض شیر مرد ستھاؤی

متصل گرداں بہ دریا لئے خویش
 دل میں تیری یاد لب پر ذکر ہو
 تیرے پاس انیکی تیاری کروں
 خلق سے ہونے لگے وحشت مجھے
 تو ہی مونس تو ہی ہو ہمد مہرا
 دور ہوں سب فکر تیرے فکر سے
 مانع خلوت نہ ہو جلوت مجھے
 اب تو ہو جائے مرے اوپر کرم
 ہائے غفلت میں رہوں گاتا بہ کے
 غافل از امر و لواہی بودہ ایم
 با حضور دل نہ کردم طاعتے
 دست ما گیر اے شہر دوسرا
 ذکر و طاعت میں بسر ہو روز و شب
 ہو تلافی باقی مافات کی
 دل میں تیری یاد لب پر ذکر ہو
 عمر بھرا بتو ہی بس کام ہو
 مجھ کو بھی اپنا بنا لے کردگار
 بخش یارب دولت صدق و یقین
 کرمے ایمان کو یارب قوی

رات دن ہوں نشہ غفلت میں چوہ
 باچیں نزدیکیے دوریم دور
 نو بہار حسن گل دہ خار را
 غرق بحر معصیت ہوں سر بہ سہر
 سن مرے مولا مری فریاد کو
 تجھ پہ روشن ہیں سراسرے عیوب
 گو ترے آگے ذلیل ذوار ہوں
 اے خدا میں بندہ را رسوا کن
 ہوں تو میں مجذوب لیکن نام کا
 یاد میں رکھ اپنی ستغری مجھے
 دل مرا ہو جائے اک میدان ہو
 اور مرے تن میں بجائے آب و گل
 غیرے بالکل ہی اٹھ جائے نظر
 کچھ نہ سو جھ تیری ہستی کے سوا
 تجھ سے دم بھر بھی مجھے غفلت ہو
 آخری عرض گدا ہے شاہ سے
 سب سے بڑھ کر یہ یہ عرض مختصر
 اندھاں دم کز بدن جانم بری
 چشم دارم از گنہ پاکم کنی۔

شغل ہے لہو لب فسق و فجور
 در چہیں تاریکیے بفرست لور
 زینت طاؤس دہ این مار را
 رحم کہ مجھ پہ الہی رحم کر
 آمرے مالک مری امداد کو
 جانتا ہے تو مری حالت کو خوب
 حشر میں رسوا نہ اے ستارہوں
 گر بدم من ستر من پیدا کن
 کر مجھے مجذوب یا رب کام کا
 ہو نہ ہوشش با سوا مطلق تجھے
 تو ہی تو ہو۔ تو ہی تو ہو۔ تو ہی تو
 درد دل ہو۔ درد دل ہو۔ درد دل
 تو ہی تو آئے نظر دیکھوں جدھر
 تیرے اوج اور اپنی ہستی کے سوا
 تیرے ذکر و فکر سے فرصت نہ ہو
 تا دم آخر نہ بھٹکوں راہ سے
 خاتمہ کرے مرا ایمان پر
 از جہاں با نور ایمانم بری
 پیش ازاں کا نذر بحد خالم کنی

غزل

نہ لو نام الفت جو خود داریاں ہیں
 کرم کے بھرے جو میخواریاں ہیں
 نگو کاریوں پر نظر ہو تو پھر وہ
 مراد ہے ہر وقت محو تماشہ
 میں رہتا ہوں دن رات جنت میں گویا
 کیا گھر تصور میں کس مہ لگانے
 جو آسان سمجھو تو ہے عشق آسان
 کسی کو کسی سے کسی کو کسی سے
 لگی رہتی ہے آگ سی تن بدن میں
 دکھا مجھ کو جلوہ بقدر تحمل
 نہ گھبرا کوئی دل میں گھر کر رہا ہے
 بیابان میں مشغول قص خون ہیں
 امیری فقیری میں یکساں ہے ہم
 کھلی جب سے دنیا کی ہم بر حقیقت
 ہمیں ذلتوں کا نہیں کوئی کھٹکا
 بظاہر مری چھوٹی چھوٹی ہیں باتیں
 بڑی عشق میں ہیں بہاریں مگر باں
 پتے کی سناٹا ہے مجذب باتیں

بہت ذلتیں ہیں بڑی خواریاں ہیں
 وہ میخواریاں کیا نگو کاریاں ہیں
 نگو کاریاں کیا سیکاریاں ہیں
 خدا میری غفلت پہ بیداریاں ہیں
 مرے باغ دل میں وہ گلکاریاں ہیں
 جو دل پر سلسل یہ صنوبریاں ہیں
 جو دشوار کر لو تو دشواریاں ہیں
 ہمیں اپنی ہستی سے بیزاریاں ہیں
 رگوں میں لہو ہے کہ جنگاریاں ہیں
 لہر اب پردہ در پردہ برداریاں ہیں
 مبارک کسی کی دل آزاریاں ہیں
 بگو لوں سے اتھو مری یاریاں ہیں
 نہ جب عزتیں تھیں نہ اب خواریاں ہیں
 نہ خوشیاں رہی ہیں نہ بیزاریاں ہیں
 جہاں عزتیں ہیں ہیں خواریاں ہیں
 جہاں سوز لیکن یہ جنگاریاں ہیں
 گہریں خارزاروں سے پھلوا ریاں ہیں
 بے خبریوں میں خبر داریاں ہیں

لگی آنکھ مجذب کس مہ لقا سے
 بتا کیوں یہ راتوں کی بیداریاں ہیں

مواہظ طبع شدہ کی مختصر فہرست

قیمت	نام مواظ	قیمت	نام مواظ
۳۰ ر	آداب التبلیغ	۵ ر	محبت عہدیت - جلد ہفتم
۳۰ ر	ذکر الرسول	۲ ر	تفہیم القرآن
۳۰ ر	الصلوۃ	۱۰ ر	تہذیب الاصلح
۳۰ ر	احیاء	۲ ر	تعلیل البصر
۳۰ ر	التبشیر	۵ ر	تطہیر الاعضاء
۲۰ ر	تجارت آخرت	۴ ر	اصلاح الیاتی
۱۰ ر	علاج الکبر	۱۰ ر	نظمی الحجج
۲۰ ر	چوڑ الطیبہ	۳۰ ر	النور
۱۰ ر	شرک المعاصی	۲۰ ر	فوائد الصحیۃ
۱۰ ر	الاتعاظ بالآخر	۳۰ ر	مہرۃ العلم بالدين
۱۰ ر	تادیب المصیبة	۴۰ ر	تفضیل التوبہ
۲۰ ر	قطع التمنی	۴۰ ر	تطہیر الاصلح
۲۰ ر	المراد	۳۰ ر	نحو امل لفضب
۲۰ ر	الباب لا ولی الباب	۱۰ ر	التنبیہ
۲۰ ر	درجات الاسلام	۲۰ ر	شرک ما لا یجوز
۳۰ ر	الاعتصام بحبل اللہ	۵ ر	نقد اللیب فی عقد الحبيب
۳۰ ر	دواء الضمیر	۱۰ ر	الکمال فی الدین للرجال
۲۰ ر	شکر المثنوی	۱۰ ر	الکمال فی الدین للنساء
۲۰ ر	الغضب	۲۰ ر	الاتفاق
۳۰ ر	حقوق البیت	۲۰ ر	

اس کتابخانہ امدادیہ کے کتب میں سے ہے۔ مولوی محمد عثمان علی صاحب - مسجد رمضان شاہ - بہاولپور ضلع فیض آباد

الذکر پانچ و عظوں کا مجموعہ یعنی تلخ الصدور فی حقوق الظہور النور مع ضروری اضافوں کے

عطر تصوف یعنی اکمال شیم کا طبع ثانی

بعد حمد و صلوة کے خضر عبد المجید محمد ابوبنی کیے انھوں نے بارگاہ تہانوی عرض کرتا ہے کہ اس جواب میں اس سے زیادہ کچھ کہنے کی حاجت نہیں کہ یہ کتاب کچھ کچھ کی بنیاد پر تشریح ہے جس کے مصنف شیخ اسکندری ہیں جن کی حالات و عظمت پر حضرات صوفیہ کرام کا اتفاق ہے۔ اصل کتاب عراقیہ تیسویں شیخ علی تفتی مصنف کثیر العمال رحمۃ اللہ علیہ نے فرمائی اور حضرت اقدس قطب العارفین ابوالکلیں نظام العارفین مولانا اسحاق انصاری صاحب مہار بنوری سہاج سرہ نے تفسیر حضرت شیخ العرب العجم حضرت حاجی شاہ امداد اللہ صاحب مہاجر کی تفسیر سرہ کے اثر میں ترمیم فرمائی۔ پھر مولانا اسحاق انصاری مولوی محمد عبد اللہ صاحب گنگوہی نے اس تشریح فرمائی اور حضرت اقدس حکیم الامتہ السجدہ مجدد الملت الاسلامیہ مولانا شیخ محمد شمس علی دہلوی صاحب کتب نے اس کو ترمیم فرمایا۔ فرما کر خاتما امداد کیے درس سلوک میں داخل فرمایا اور بالکل اس کے مطابق حکم فرماتے ہیں۔ بلکہ وہ کتاب کے فی نفسہ مفید و شے کے ایک خصوصیت اس میں یہ بھی تشریح میں عربی تشریح سے مدد لی گئی ہے جسکو تشریح نے دیباچہ میں ظاہر کیا ہے۔ لیکن زیادہ تر امداد و حکیم الامتہ مولانا تہانوی بد فیض عالم عالی کی تحقیقات تقریر و تحریر یہ سے ہی لی گئی ہے جیسا کہ ملاحظہ سے معلوم ہو سکتا ہے۔ شمسین حضرت حکیم الامتہ کے لئے اسکو داخل درس کرانے جانے کی بڑی ہمت ہے۔ اس بنا پر حضرت حکیم الامتہ مجدداً اللہ کے افادات کے شائقین کو خصوصیت کے ساتھ متوجہ ہونا چاہیے۔ اور طبع ثانی میں ترمیم فائدہ کے لئے آخر میں حضرت حکیم الامتہ کے چند خاص کا مجموعہ ملقب بہ السبیل لعماری سبیل بھی اضافہ کر دیا گیا ہے۔ جن میں تصوف کا نہایت جامع خلاصہ و نہایت ہی سہل طریقہ عمل ارشاد فرمایا گیا ہے۔ جو قریب قریب تمام مطولات ہو گیا ہے۔ چونکہ یہ کتاب اس وقت نایاب ہو گئی تھی اسلئے احقر نے اس کو دوبارہ طبع کر رسالہ السبیل علیہ بھی مل سکتا ہے جس کی قیمت ایک آنہ ہے۔ اور حضرت والا کے بھی ہمارے یہاں ملتے ہیں۔

ملنے کا پتہ :- مولوی عثمان علی صاحب مسجد رمضان شاہ ہنگام حضرت خاں دہلی

